

DYNAMIKA REGIONÁLNYCH DISPARÍT NA SLOVENSKU V PREDKRÍZOVOM A KRÍZOVOM OBDOBÍ A ICH RIEŠENIE VYBRANÝMI NÁSTROJMI REGIONÁLNEJ POLITIKY

*Kvetoslava Matlovičová, Anna Židová, Jana Kolesárová**

ÚVOD

Regionálne disparity, ktoré chápeme ako nerovnomernosti v stupni sociálno-ekonomického rozvoja samosprávnych krajov na Slovensku, patria k tradičným témam geografického výskumu. Súvisí to so všeobecným záujmom geografov o výskum priestorových nerovností. Príkladom je teoretická práca Smitha (1984), v ktorej sú uchopené súvislosti medzi teóriami prírody, teóriami sociálnej produkcie priestoru a kritikou kapitalizmu. V ostatnom decéniu sa objavilo mnoho prác zaoberajúcich sa regionálnymi disparitami aj na Slovensku (napr. Williamson 1965, Kling 2002, Rajčáková a Švecová 2002, 2009, 2010, 2012, Korec 2004, 2005 a 2009, Matlovič 2004, Székely 2004, Ira et al. 2005, Matlovič a Matlovičová 2005, 2008 a 2011, Rajčáková 2005, Sloboda 2006, Korec a Ondoš 2007, 2008 a 2009, Michálek 2007, 2012a, 2012b a 2013, Džupinová et al. 2008, Hurbánek 2008, Ira et al. 2008, Klamár 2008, Ondoš 2008, Matlovič et al. 2008, Wokoun et al. 2008, Klamár a Rosič 2009, Lauko et al. 2010, Michaeli et al. 2010, Slobodníková 2010, Viturka 2010, Výrostová 2010, Križan et al. 2012 a Michálek a Podolák 2013). Vzhľadom na interdisciplinárny charakter problematiky prispievajú k jej riešeniu aj ekonómovia, sociológovia a iní spoločenski vedci (napr. Tvrdoň et al. 1995 a 2002, Buček 1999, Buček et al. 2006, 2010 a 2011, Tvrdoň a Kmecová 2007, Buček a Kováč - Gerulová 2008, bližšie Matlovič a Matlovičová 2011, p. 8).

Naše doterajšie výskumy ukázali, že dynamika vývoja regionálnych disparít bola charakterizovaná konvergenciou samosprávnych krajov Slovenska vo vzťahu k priemeru EÚ (meranom regionálnym HDP na obyvateľa). Táto celková konvergenca však bola sprevádzaná divergentnými tendenciami, teda prehlbovaním regionálnych disparít v rámci Slovenska (Matlovič a Matlovičová 2011). Nadväzujúc na tieto skutočnosti sa v našej stati pokúsime zistiť, či došlo k zmenám v dynamike regionálnych disparít a prípadne aj k zmenám orientácie tejto dynamiky v kontexte konvergenzie, resp. divergencie v súvislosti s nástupom finančnej a hospodárskej krízy (čiže po roku 2008). Druhým cieľom je poukázať na to, akým spôsobom boli regionálne disparity riešené vybranými nástrojmi regionálnej politiky.

EXPOZÍCIA PROBLÉMU A METÓDY RIEŠENIA

Potrebu skúmania regionálnych disparít sme podrobnejšie zdôvodnili v našej predchádzajúcej štúdií (Matlovič a Matlovičová 2011, pp. 9-16). Okrem iného sme upozornili na problém posudzovania primeranosti sociálnych a územných nerovnomerností a odvolávajú sa na prácu Novotného (2004) i na úlohu diferencovanej

* Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitných a prírodných vied, Katedra geografie a aplikovanej geoinformatiky, 17. novembra, 081 16 Prešov
kvetoslava.matlovicova@unipo.sk, anna.zidova@smail.unipo.sk, jana.kolesarova@smail.unipo.sk

miery citlivosti obyvateľstva pri vnímaní tejto primeranosti. Je zrejme, že zvýšená citlivosť obyvateľstva môže mať negatívne dôsledky. Je možné predpokladať, že táto citlivosť sa bude zvyšovať v obdobiach ekonomickej krízy. Istým varovným signálom v podmienkach Slovenska je výsledok volieb predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja v roku 2013. Možným stimulom pre štúdium regionálnych disparít je problém vzťahu medzi sociálnou a ekonomickou vyspelosťou štátu a úrovňou jeho medziregionálnych rozdielov, na ktorý vo svojich prácach upozornil Novotný (2004 a 2006). Tento problém je možné diskutovať v kontexte poznatkov, ktoré uvádzajú Wilkinson a Pickettová (2010). Títo autori sa zaoberajú vzťahmi medzi mierou spoločenských nerovností a sociálno-ekonomickou situáciou v rozvíjnutých krajinách. Dospeli k záveru, že spoločnosti s nižšími rozdielmi v príjmoch fungujú lepšie, účinnnejšie riešia spoločenské problémy a vytvárajú priaznivejšie spoločenské podmienky. Tieto skutočnosti stimulujú potrebu skúmania dynamiky regionálnych disparít a následného riešenia otázok ich znižovania alebo aspoň spomaľovania ich prehlbovania.

V našej stati sa zameriame na preskúmanie dynamiky regionálnych disparít podľa vybraných ukazovateľov v rokoch 2000-2012. Bližšie si budeme všímať, do akej miery vývoj regionálnych disparít na Slovensku ovplyvnila finančná a hospodárska kríza, ktorá sa u nás začala prejavovať počas roku 2008. Na základe zistenia, že ekonomický rast a konvergencia vo vzťahu k úrovni ostatných regiónov EÚ je sprevádzaná divergentnými tendenciami v medziregionálnych disparitách v rámci Slovenska, je možné vysloviť predpoklad, že ekonomická kríza sprevádzaná poklesom alebo len veľmi pomalým rastom ekonomiky sa odzrkadlí v znižovaní regionálnych disparít.

Pri verifikácii tejto hypotézy sa budeme opierať o metodický postup aplikovaný v našej predchádzajúcej práci (Matlovič a Matlovičová 2011, pp. 18-20). Výber vhodných indikátorov disparít je široko diskutovaný v literatúre. Najnovšie sa teoretickými a systémovými východiskami pre výber indikátorov identifikácie a merania regionálnych disparít zaoberal Michálek (2013).

Pri analýze sme sledovali 19 indikátorov, ktorým sme prisúdili rovnakú váhu:

- miera nezamestnanosti,
- sociálne dávky okrem naturálnych sociálnych transferov na obyvateľa,
- priemerná mesačná mzda zamestnanca,
- čisté peňažné príjmy na osobu a mesiac,
- čisté peňažné výdavky na osobu a mesiac,
- príjmy zdravotných poisťovní z poisťného na obyvateľa,
- priame zahraničné investície,
- počet dokončených bytov na obyvateľa,
- tvorba hrubého fixného kapitálu na obyvateľa,
- počet podnikov s 250 a viac zamestnancami,
- organizácie orientované na tvorbu zisku na 1 000 obyvateľov,
- počet živnostníkov na 1 000 obyvateľov,
- regionálny HDP na obyvateľa,
- čisté disponibilné dôchodky na obyvateľa,

- výdavky na vedu a výskum,
- bežné dane z dôchodkov, majetku a pod. v eurách na obyvateľa,
- právnické osoby na 1 000 obyvateľov,
- obchodné spoločnosti na 1 000 obyvateľov,
- družstvá na 1 000 obyvateľov.

Zvolený súbor ukazovateľov v dostatočnej miere odráža najmä ekonomické a sociálne aspekty regionálnych disparít. Pri meraní disparít sme použili variačný koeficient a Giniho koeficient za obdobie rokov 2000-2012. Pri niektorých ukazovateľoch sme nemohli sledovať celý interval (2000-2012), pretože sme narazili na obmedzenia v ich dostupnosti. Išlo o regionálny HDP na obyvateľa (2010), priame zahraničné investície (2011), tvorbu hrubého fixného kapitálu na obyvateľa (2010) a čisté disponibilné dôchodky na obyvateľa (2010). Všetky sledované ukazovatele bolo možné zistiť za obdobie rokov 2002-2010. Variačný koeficient sme ako relatívnu mieru disperzie (podiel štandardnej odchýlky a priemeru) použili pri sledovaní rozdielov v miere nárastu/poklesu regionálnych disparít podľa jednotlivých modelov územného členenia (A – osem krajov, B – sedem krajov so zlúčeným Bratislavským a Trnavským krajom, C – sedem krajov bez Bratislavského kraja), pričom vychádzame z indexu rastu variačného koeficientu za celé obdobie rokov 2000-2012 (IRVK, rok 2000 = 100 %) a indexu rastu variačného koeficientu od začiatku prejavov ekonomickej krízy (2009-2012), (IRVKK, rok 2008 = 100 %). Giniho koeficient sme použili pri posudzovaní celkového vývoja regionálnych disparít podľa jednotlivých ukazovateľov v sledovanom období rokov 2000-2012. Pri jeho výpočte sme postupovali podobne ako v predchádzajúcich prácach (Matlovič a Matlovičová 2005 a 2011). Pri výpočte integrovaného ukazovateľa sme vychádzali z metódy vzdialenosti od fiktívneho objektu (Stankovičová a Vojtková 2007 in Matlovič a Matlovičová 2011, pp. 19-20).

VÝVOJ REGIONÁLNYCH DISPARÍT NA SLOVENSKU VO SVETLE VYBRANÝCH PARCIÁLNYCH INDIKÁTOROV

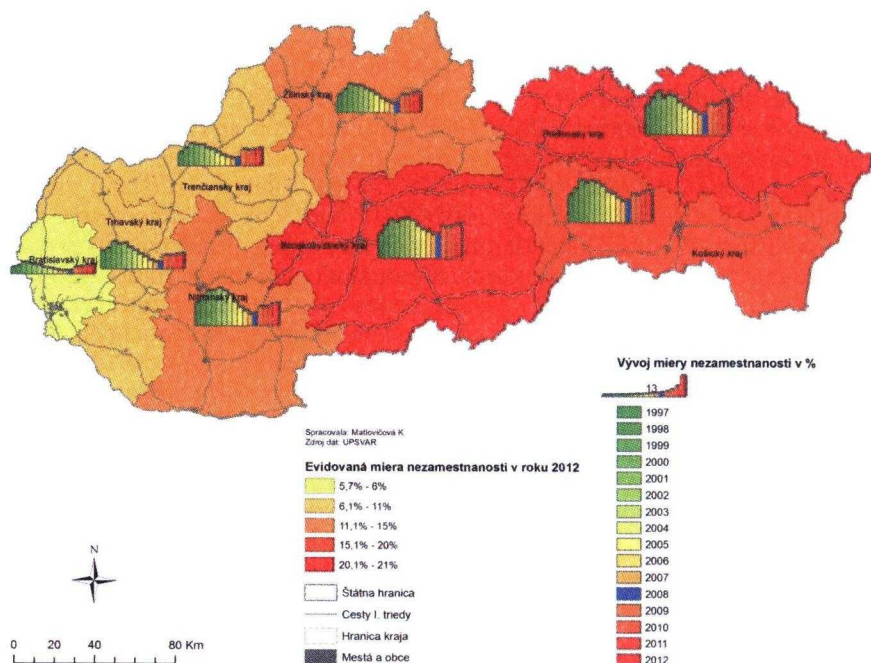
Miera nezamestnanosti

Miera nezamestnanosti je vhodným ukazovateľom sociálno-ekonomického vývoja v regiónoch. Vyjadruje podiel disponibilného evidovaného počtu nezamestnaných k počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov (ŠÚ SR).

V rozmedzí rokov 2000-2007 dochádzalo k nárastu regionálnych disparít podľa tohto ukazovateľa. Od roku 2008, keď územie Slovenska začala ovplyvňovať kríza, dochádza k zmierňovaniu regionálnych disparít, ktoré pokračuje do roku 2012. Pokles regionálnych disparít nastal vo všetkých územných modeloch. Nezamestnanosť ale s nástupom krízy narastala v každom regióne, čo na jednej strane mohlo mať za následok zmierňovanie regionálnych disparít, pretože kríza ovplyvnila každý región. V konečnom dôsledku však jej vplyv nebol veľmi pozitívny.

Najnižšiu mieru nezamestnanosti počas celého obdobia vykazoval Bratislavský kraj. Na druhej strane najvyššiu mieru nezamestnanosti vykazovali takmer počas celého sledovaného obdobia Banskobystrický a Košický kraj (do roku 2008) a od roku 2009 Banskobystrický a Prešovský kraj. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C.

Kým v modeli A sa rozsah disparít (pomer medzi najlepším a najhorším krajom) znížil zo 381,25 % v roku 2000 na 363,81 % v roku 2012, v modeli B naopak došlo k zvýšeniu zo 229,11 % v roku 2000 na 274,72 % v roku 2012 a v modeli C taktiež k zvýšeniu zo 163,76 % v roku 2000 na 220,68 % v roku 2012. V prípade sledovania miery dynamiky disparít sa objavuje iný obraz. Miera zvýšenia bola najvyššia v modeli C a najnižšia v modeli A.

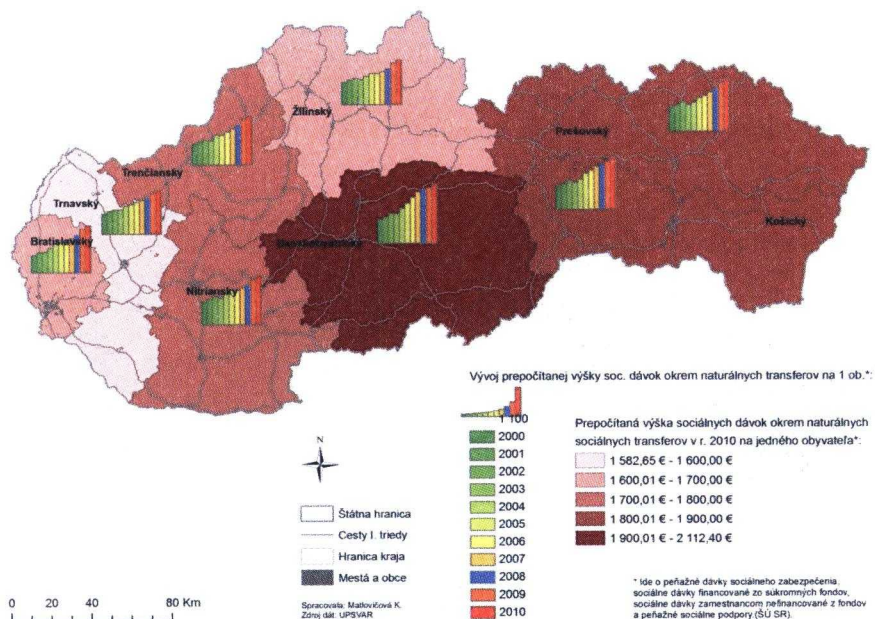
Obr. 1. Vývoj evidovanej miery nezamestnanosti na úrovni NUTS III

Zdroj: ÚPSVAR (2013).

Slovenská republika z hľadiska ukazovateľa miery nezamestnanosti môže byť rozdelená na dva subregióny. Prvý subregión je rozvinutý severozápadný región, ktorý zahŕňa Bratislavský, Trenčiansky, Trnavský, Nitriansky a Žilinský kraj, kde je miera nezamestnanosti pod úrovňou celoslovenského priemeru (14,25 %). Do druhého subregiónu patria menej rozvinuté regióny juhovýchodného Slovenska, Banskobystrický, Košický a Prešovský kraj, kde je miera nezamestnanosti nad celoslovenským priemerom.

Sociálne dávky okrem naturálnych sociálnych transferov

Sociálne dávky okrem naturálnych sociálnych transferov zahŕňajú peňažné dávky sociálneho zabezpečenia, sociálne dávky financované zo súkromných fondov, sociálne dávky zamestnancom nefinancované z fondov a peňažné sociálne podpory (ŠÚ SR).

Obr. 2. Vývoj výšky sociálnych dávok okrem naturálnych sociálnych transferov v eurách na osobu
Zdroj: ŠÚ SR (2009 a 2010).

Vývoj disparít v rámci uvedeného ukazovateľa mal približne rovnaký priebeh vo všetkých troch modeloch A, B a C. Celkovo klesajúci vývoj bol prerušený nárastom disparít v rokoch 2002, 2005 až 2007 a 2010.

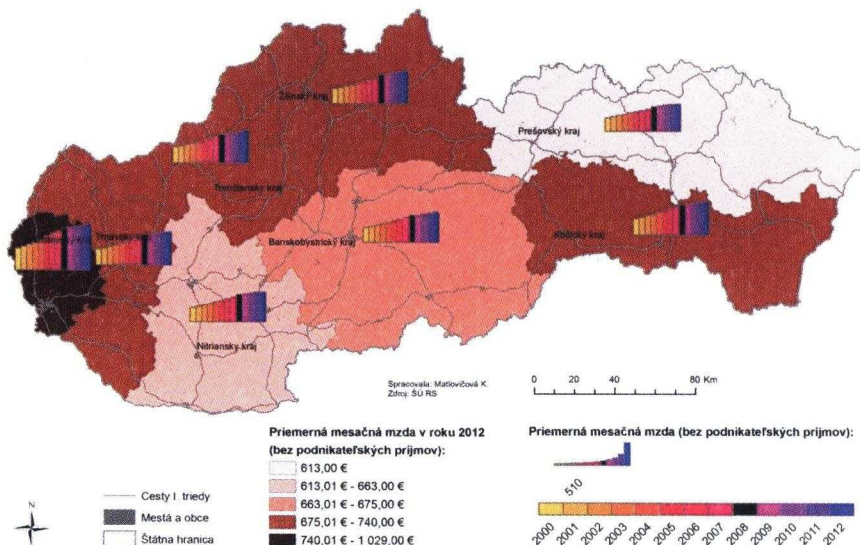
Značný výkyv miery objemu prepočítanej výšky sociálnych príspevkov okrem naturálnych sociálnych transferov (v rámci ich vymedzenia ŠÚ SR) zaznamenávame v rokoch 2003-2004. Tento mohol byť spôsobený administratívnymi zmenami, keďže v tomto období došlo k zrušeniu Národného úradu práce a okrem iného aj k presunu kompetencie vyplácania dávok na Sociálnu poisťovňu.

Najnižšie čerpanie sociálnych dávok sledujeme v Trnavskom, Bratislavskom, Žilinskom a Trenčianskom kraji. Naopak, najvyššie čerpanie sociálnych dávok sledujeme v rokoch 2000-2002 v Prešovskom kraji a od roku 2003 v Banskobystrickom kraji. Vysoké čerpanie sociálnych dávok evidujeme aj v Košickom a Nitrianskom kraji. Nástup hospodárskej krízy priniesol zníženie regionálnych disparít v prípade tohto ukazovateľa vo všetkých územných modeloch.

Pri sledovaní tohto ukazovateľa skúmame súvis s ukazovateľom miery nezamestnanosti. Najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli A, avšak najnižšie nezaznamenávame v modeli C, ako pri väčšine ukazovateľov, ale prevažne pri modeli B. Pri modeli C sledujeme postupné zotieranie rozdielov s modelom A. V modeli A sa rozsah disparít znížil z 137,5 % v roku 2000 na 133,5 % v roku 2010, v modeli B sledujeme zvýšenie zo 127,9 % v roku 2000 na 131,8 % v roku 2010 a v modeli C to bolo taktiež zvýšenie zo 119,6 % v roku 2000 na 133,5 % v roku 2010. Miera zvýšenia disparít bola najvyššia v modeli C, v modeli A došlo k poklesu.

Priemerná mesačná mzda

Jeden zo základných ekonomických parametrov vyjadruje priemernú hrubú nominálnu mesačnú mzdu v podnikoch s počtom 20 a viac zamestnancov. Je prepočítaná na fyzické osoby a nezahŕňa podnikateľské príjmy (ŠÚ SR).

Obr. 3. Vývoj priemernej mesačnej mzdy
Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Podľa tohto ukazovateľa dochádzalo v sledovanom období v rokoch 2000-2006 k nárastu regionálnych disparít. V rokoch 2007-2011 sa postupne začalo prejavovať znižovanie regionálnych disparít. Ekonomická kríza sa prejavila poklesom regionálnych disparít podľa tohto ukazovateľa vo všetkých troch územných modeloch. Od roku 2012 môžeme opäť sledovať pomalý nárast regionálnych disparít, čo je možné dávať do súvislosti s oživením ekonomiky.

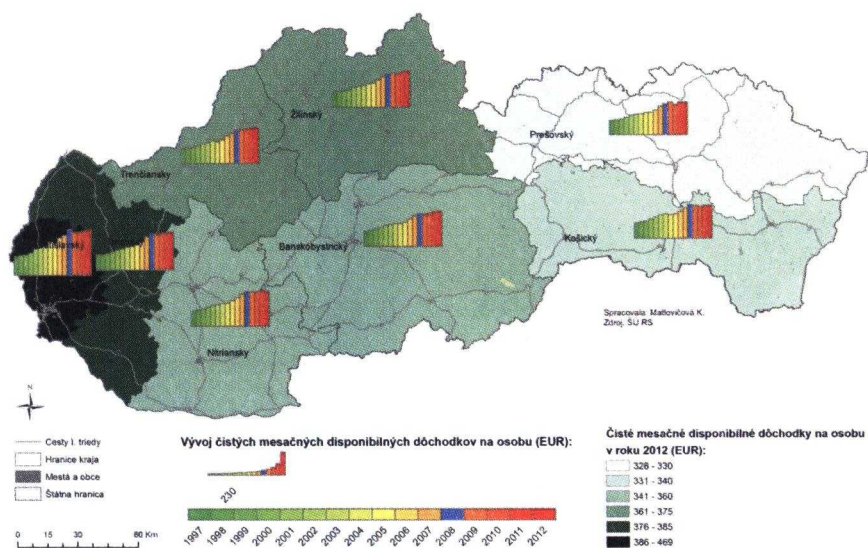
Najvyššiu priemernú mesačnú mzdu počas celého obdobia rokov 2000-2012 vykazoval Bratislavský kraj. Do roku 2006 si druhé miesto udržiaval Košický kraj, ktorý predstihol v roku 2007 Trnavský kraj. Košický kraj sa iba na jeden rok vrátil na druhé miesto – v roku 2010. Od roku 2011 druhú najlepšiu pozíciu zastáva Trnavský kraj. Na druhej strane najnižšiu priemernú mesačnú mzdu počas celého obdobia vykazoval Prešovský kraj, ktorý výrazne zaostáva za všetkými ostatnými krajinami.

Najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil zo 163,79 % v roku 2000 na 167,86 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie zo 140,14 % v roku 2003 na 143,96 % v roku 2012 a v modeli C zníženie zo 122,41 % v roku 2003 na 120,07 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít bola najvyššia v modeli B a najnižšia v modeli A.

V roku 2012, priemerná mesačná mzda dosiahla úroveň 737 €. V Bratislavskom kraji, ktorý podľa tohto ukazovateľa dosahuje najlepšie výsledky počas skúmaného obdobia, bola priemerná mesačná mzda 1 029 €, žiadny z ostatných siedmich regiónov nedosahoval celoslovenský priemer.

Čisté peňažné príjmy na osobu a mesiac

Tento ukazovateľ má vysokú výpovednú hodnotu o celkových príjmoch obyvateľov, pretože zahŕňa príjmy zo zamestnania a súkromného podnikania (sú to príjmy bez daní z príjmu a povinných odvodov), sociálne príjmy (t. j. dávky sociálneho zabezpečenia, dávky nemocenského poistenia, štátne sociálne dávky, dávky sociálnej starostlivosti a podpora v nezamestnanosti) a ostatné príjmy (napr. príjmy z majetku, vybrané pôžičky, naturálne príjmy, príjmy z predaja poľnohospodárskej produkcie). Ako nepriamy indikátor kúpnej sily môže slúžiť pri analýze podnikateľského prostredia a dáva nám určitý obraz o životnej úrovni v predmetnom regióne (ŠÚ SR).

Obr. 4. Vývoj čistých mesačných disponibilných dôchodkov v eurách na osobu

Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

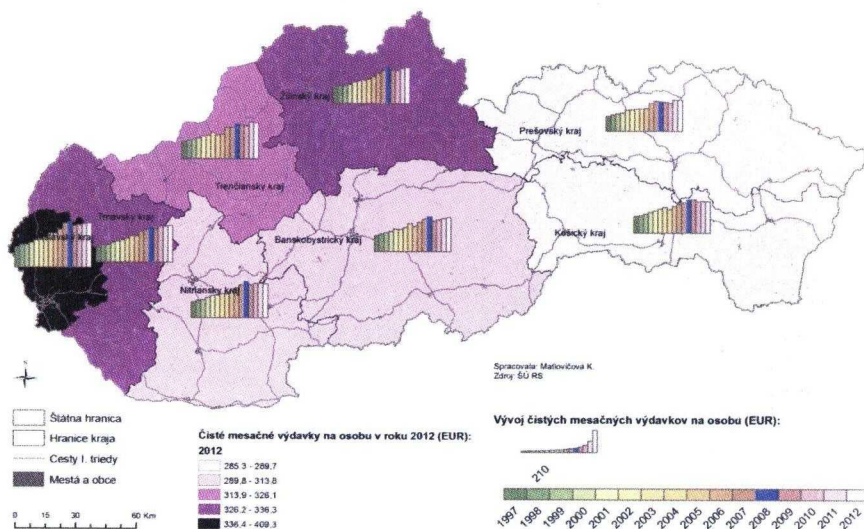
Vývoj regionálnych disparít tohto ukazovateľa v sledovanom období je sprevádzaný veľkou premenlivosťou. Najskôr v rokoch 2000-2004 dochádzalo k nárastu regionálnych disparít. Následne bol v roku 2005 zaznamenaný pokles a v roku 2006 opätovný nárast. Takéto pravidelné ročné striedanie nárastu a poklesu regionálnych disparít sledujeme od roku 2005 až do roku 2012, keď opätovne pozorujeme nárast regionálnych disparít. Ekonomická kríza sa pri tomto ukazovateli neprejavila zmenou divergentnej tendencie.

Najvyššie čisté príjmy na obyvateľa počas celého obdobia vykazoval Bratislavský kraj. Naopak, najnižšie čisté príjmy na obyvateľa vo väčšine rokov sledovaného obdobia vykazoval Prešovský kraj.

Najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A, najnižšie v modeli C. V modeli A sa rozsah disparít zvýšil zo 133,37 % v roku 2000 na 143,00 % v roku 2012, v modeli B to bolo zo 119,22 % v roku 2000 na 130,19 % v roku 2012 a v modeli C zvýšenie zo 110,62 % v roku 2000 na 117,37 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít bola teda najvyššia v modeli A a najnižšia v modeli B.

Čisté peňažné výdavky na osobu a mesiac

Tento ukazovateľ predstavujú spotrebné výdavky (t. j. výdavky na stravu, oblečenie, bývanie, rekreáciu a kultúru a pod.) a ostatné čisté výdavky (na dane a poplatky úradom) bez povinných príspevkov do poisťovní vrátane peňažných darov mimo domácnosť a splatených pôžičiek. Ukazovateľ poskytuje určitý obraz o životnej úrovni v predmetnom regióne (ŠÚ SR).

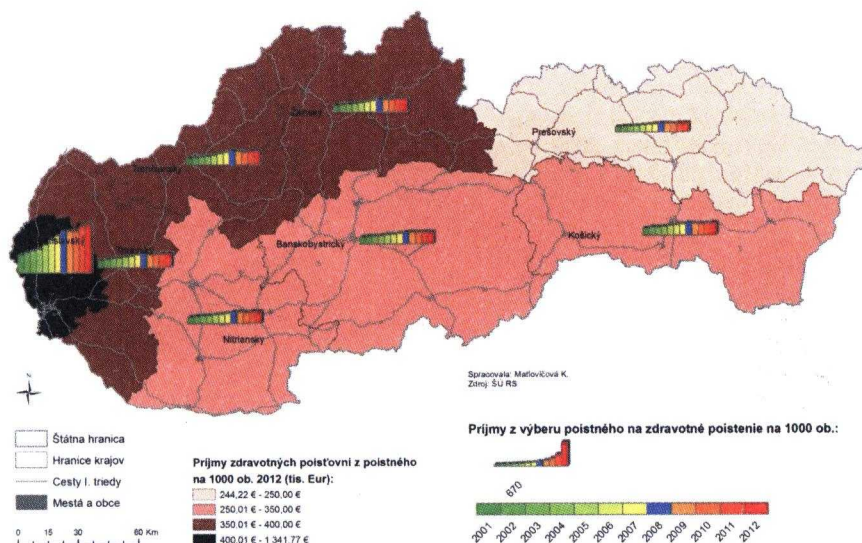
Obr. 5. Vývoj čistých mesačných výdavkov v eurách na osobu

Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Vývoj regionálnych disparít v sledovanom období je aj pri tomto ukazovateli sprevádzaný veľkou premenlivosťou, v jednotlivých rokoch sledujeme takmer pravidelné ročné striedanie nárastu a poklesu regionálnych disparít. Najvyššie čisté výdavky na obyvateľa vykazoval počas celého obdobia Bratislavský kraj. Na druhej strane najnižšie čisté výdavky na obyvateľa vykazoval Prešovský kraj s výnimkou roka 2001, keď mal najnižšie hodnoty Trnavský kraj. Volatilita ukazovateľa neumožňuje formulovať jednoznačný záver o vplyve ekonomickej krízy. Ak berieme do úvahy celý krízový časový interval, došlo k miernemu poklesu regionálnych disparít. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. V modeli A sa rozsah disparít zvýšil zo 135,15 % v roku 2000 na 143,45 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie zo 120,28 % na 130,43 % a v modeli C taktiež zvýšenie, a to zo 111,85 % v roku 2000 na 117,41 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít bola najvyššia v modeli B a najnižšia v modeli A.

Príjmy zdravotných poisťovní

Príjmy z výberu poisťného na zdravotné poistenie na 1 000 obyvateľov predstavujú platby platiteľov podľa platných všeobecne záväzných právnych predpisov. Ide o odvody zamestnávateľov, zamestnancov, odvody samostatne zárobkovo činných osôb, odvody samoplatiteľov, odvody za poisťencov štátu. Tento ukazovateľ poskytuje určitý obraz o ekonomickej situácii obyvateľov a subjektov v predmetnom regióne (ŠÚ SR).

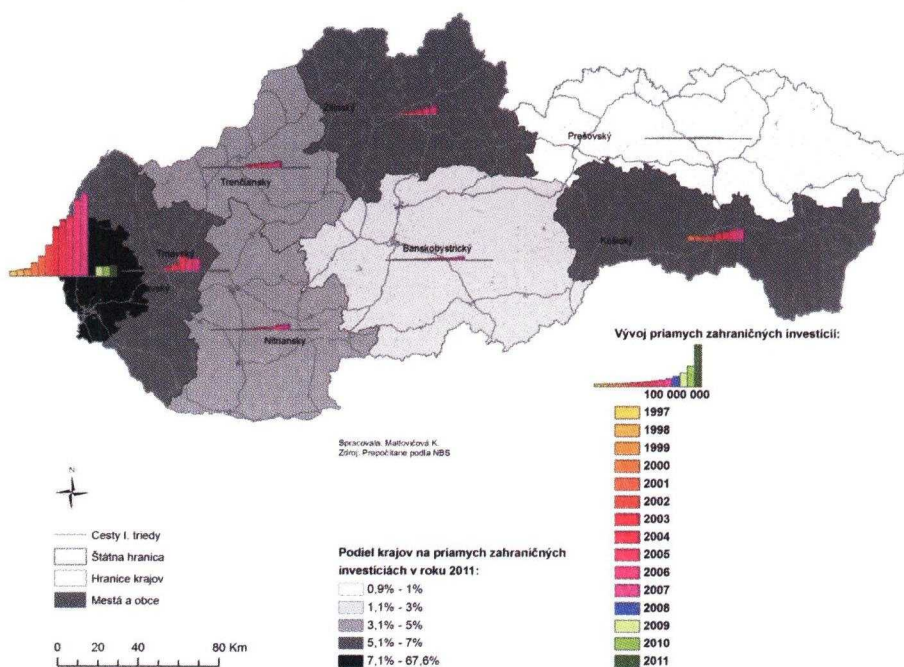
Obr. 6. Príjmy z výberu poisťného na zdravotné poistenie na 1 000 obyvateľov
Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Podľa tohto ukazovateľa dochádzalo počas celého sledovaného obdobia (okrem roku 2007) k nárastu regionálnych disparít. Výnimkou je model C, v ktorom disparity rástli aj v roku 2007. Celkove v sledovanom období rokov 2001-2012 disparity podľa tohto ukazovateľa narástli vo všetkých troch modeloch územného členenia a ekonomická kríza tento divergentný trend nezmenila. Najpriaznivejšie hodnoty vykazoval počas celého obdobia Bratislavský kraj. Na druhej strane, najnižšie príjmy poisťovní mal počas celého obdobia Prešovský kraj. Jeho odstup od Bratislavského kraja sa od roku 2009 znižoval.

Najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Tento ukazovateľ je do značnej miery ovplyvnený efektom hlavného mesta, čo signalizuje odstup všetkých ostatných krajov od Bratislavského kraja a relatívne nízke disparity medzi zvyšnými krajmi. V modeli A sa rozsah disparít zvýšil zo 371,12 % v roku 2001 na 549,41 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie zo 257,19 % v roku 2001 na 354,63 % v roku 2012 a v modeli C zvýšenie z 143,27 % v roku 2001 na 159,94 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít bola najvyššia v modeli C a najnižšia v modeli A.

Priame zahraničné investície na obyvateľa

Stav priamych zahraničných investícií na jedného obyvateľa ku koncu kalendárneho roka dobre dokumentuje investičnú atraktivitu jednotlivých regiónov a ich rozvojovú dynamiku. Priame zahraničné investície vyvolávajú množstvo efektov vo svojom regióne a sú impulzom ekonomického rozvoja. Medzi kľúčové sa v tejto súvislosti zaraďujú spillover efekty, čiže presakovanie vyspelých technologických a manažérskych postupov zo zahraničných firiem do domácich podnikov (Minarčík 2009, p. 103). Na druhej strane sú zdokumentované aj prípady negatívnych vplyvov priamych zahraničných investícií na miestne trhy práce (napr. Baštová a Dokoupil 2010).

Obr. 7. Vývoj priamych zahraničných investícií

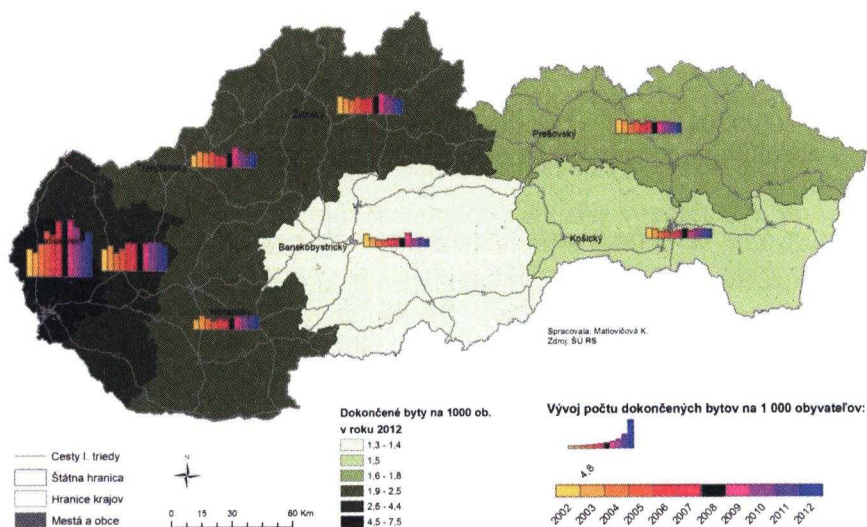
Zdroj: NBS (2014).

Z hľadiska priamych zahraničných investícií bol celkovo zaznamenaný nárast disparít v rámci modelov A a B, ktorý bol prerušený poklesom v rokoch 2003-2005 a 2009-2010. V modeli C došlo celkovo k poklesu, pričom narastanie disparít sa objavilo len v rokoch 2004 a 2005. Počas celého sledovaného obdobia najvyšší stav priamych zahraničných investícií na obyvateľa vykazoval Bratislavský kraj (v roku 2012 555 % nad celoslovenským priemerom). Ekonomická kríza teda mierne zmiernila regionálne disparity len pri modeli C (rozdiely medzi krajinami bez Bratislavského kraja). Za celé sledované obdobie žiadny z krajov (okrem Bratislavského) nedosahoval celoslovenský priemer. Výnimkou bol len Trnavský kraj v roku 2005. Najnižší objem zahraničných investícií na obyvateľa smeroval do Prešovského a Banskobystrického kraja. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame

v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 1 475,7 % v roku 2000 na 9 770,5 % v roku 2011, v modeli B to bolo zvýšenie z 1 207,4 % v roku 2000 na 5 436,4 % v roku 2011 a v modeli C zvýšenie z 831,4 % v roku 2001 na 1 102,2 % v roku 2011. Miera zvýšenia disparít bola najvyššia v modeloch B a A, v modeli C došlo k zníženiu regionálnych disparít.

Počet dokončených bytov na 1 000 obyvateľov

Ide o významný sociálny a ekonomický ukazovateľ regionálnych disparít. Za dokončený byt sa považuje miestnosť alebo súbor miestností, ktoré sú kolaudačným rozhodnutím stavebného úradu (obecného úradu) určené na trvalé bývanie. Ide o byty v stavbách určených na bývanie, t. j. v bytových domoch alebo v rodinných domoch. Patria sem aj byty v nebytových budovách, získané novou výstavbou, rekonštrukciou či inou stavebnou úpravou, byty z jednoduchých ohlasovaných stavieb alebo byty vzniknuté zo zmeny v užívaní stavby potvrdené kolaudačným rozhodnutím (ŠÚ SR).

Obr. 8. Vývoj počtu dokončených bytov na 1 000 obyvateľov

Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Od začiatku sledovaného obdobia až do roku 2007 dochádzalo k nárastu regionálnych disparít v modeli A a B. Podľa modelu C bol rast ukončený v roku 2006 a ďalší, aj keď menej rapidný rast regionálnych disparít bol zaznamenaný v rokoch 2010 a 2012. V modeloch A a B boli roky 2008-2011 charakteristické znižovaním regionálnych disparít, avšak v poslednom sledovanom roku (2012) regionálne disparity začali opäť narastať. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 276,8 % v roku 2002 na 579,5 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie z 246,5 % v roku 2002 na 460,6 % v roku 2012 a v modeli C zvýšenie z 216,2 % v roku 2002 na 337,6 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít

bola najvyššia v modeli A a najnižšia v modeli C. Vplyv ekonomickej krízy nie je možné jednoznačne charakterizovať, pretože ukazovateľ sa vyznačuje vysokou mierou volatility.

Najvyšší počet dokončených bytov na obyvateľa počas celého obdobia (s výnimkou roku 2003, keď vedúcu pozíciu zaujal Trnavský kraj) vykazoval Bratislavský kraj. Približenie sa hodnôt tohto ukazovateľa v Trnavskom a Bratislavskom kraji súvisí s procesom suburbanizácie v zázemí Bratislavy, ktorá zasahuje aj na územie Trnavského kraja. Najmenej priaznivá situácia bola striedavo v Banskobystrickom a Košickom kraji.

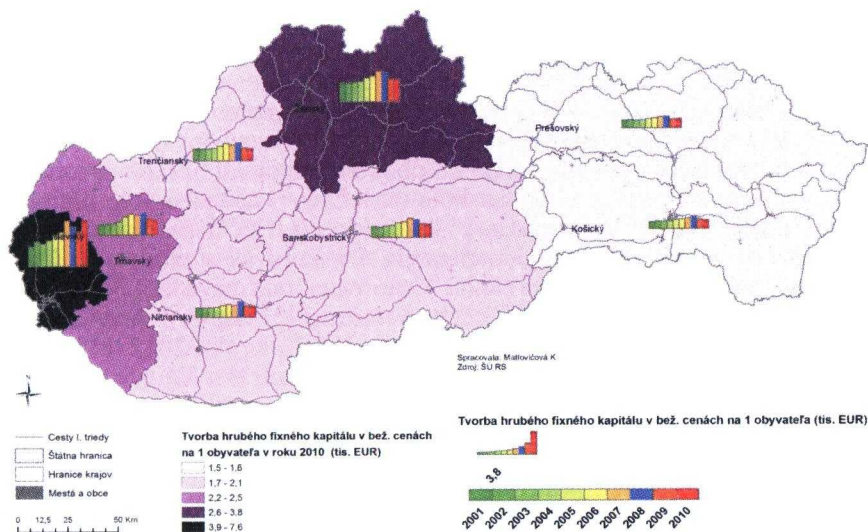
Nárast disparít v úvodných rokoch sledovaného obdobia bol spôsobený tým, že v regiónoch s významnejšími zahraničnými investíciami (t. j. Bratislavský, Trnavský a Žilinský kraj) sa rozvíjalo aj stavebné odvetvie. V najkritickejšom roku 2007 až 63 % z celkového počtu dokončených bytov pripadalo na uvedené tri regióny. Na Prešovský a Košický kraj spolu pripadalo len 13,3 %, z celkového množstva dokončených bytov na Slovensku, a to aj napriek skutočnosti, že v uvedených regiónoch je lokalizované druhé a tretie najväčšie mesto SR. Na začiatku sledovaného obdobia, v roku 2002, bol uvedený pomer 49,2 % (pre Bratislavský, Trnavský a Žilinský kraj) a 22,8 % (Prešovský a Košický kraj). Daný pomer v poslednom sledovanom roku (2012) 56,6 % (pre Bratislavský, Trnavský a Žilinský kraj) a 17,3 % (Prešovský a Košický kraj) odráža skutočnosť, že napriek zníženiu disparít v rokoch 2008-2011 (keď však došlo aj celkovo k zníženiu počtu dokončených bytov v absolútnom vyjadrení) sa regionálne disparity naďalej udržiavajú na vysokej úrovni.

Tvorba hrubého fixného kapitálu na obyvateľa

Tento ukazovateľ vyjadruje nadobudnutie dlhodobého majetku zníženého o úbytok dlhodobého majetku výrobcami – rezidentmi v priebehu roka. Zahŕňajú sa aj prírastky hodnoty určitých neprodukovaných aktív realizovaných výrobnou činnosťou inštitucionálnych jednotiek. Za dlhodobý majetok sa považujú hmotné aktíva, ktoré boli vyrobené ako produkcia vo výrobnom procese a budú sa v iných výrobných procesoch používať opakovane alebo trvalo počas obdobia dlhšieho ako jeden rok. Regionálna hrubá tvorba kapitálu je súčtom tvorby hrubého kapitálu v jednotlivých odvetviach v kraji (ŠÚ SR).

V rámci daného ukazovateľa môžeme od roku 2003 pozorovať prevažne rovnaký vývoj všetkých troch modelov A, B a C, ktorý sa s výnimkou roku 2008 vyznačoval nárastom regionálnych disparít. V prípade modelu C došlo k zmierneniu disparít aj v poslednom sledovanom roku 2010. Ekonomická kríza teda nezmenila divergentné tendencie podľa tohto ukazovateľa.

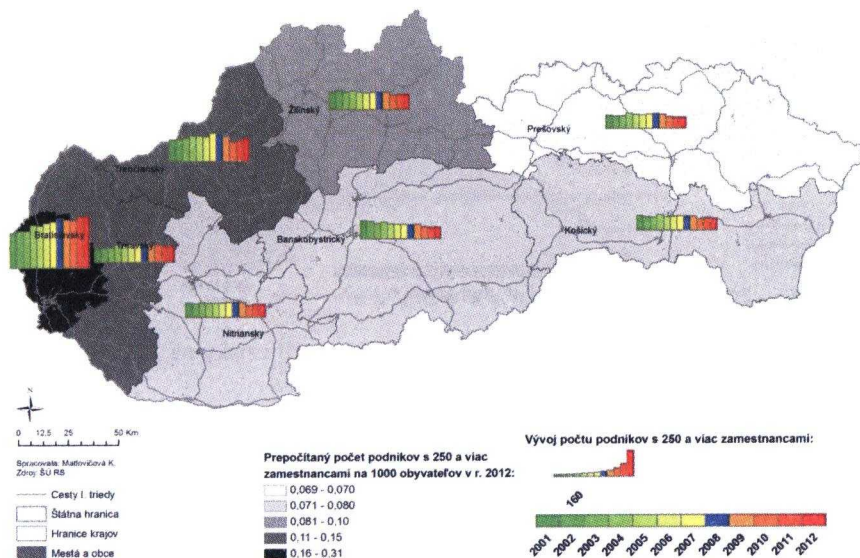
Najvyššiu úroveň tvorby hrubého fixného kapitálu na obyvateľa vykazoval počas celého obdobia Bratislavský kraj s najvýraznejšími maximami v rokoch 2007 a 2010. Najnepriaznivejšia situácia bola počas celého sledovaného obdobia v Košickom kraji s výnimkou rokov 2008 a 2009, keď ho vystriedal Prešovský kraj. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 295,5 % v roku 2001 na 520,4 % v roku 2010, v modeli B to bolo zvýšenie z 222,3 % v roku 2001 na 345,2 % v roku 2010 a v modeli C došlo dokonca k zníženiu z 282,1 % v roku 2001 na 255,9 % v roku 2010. Miera zvýšenia disparít bola najvyššia v modeli A, v modeli C bolo zaznamenané zníženie.

Obr. 9. Vývoj tvorby hrubého fixného kapitálu na obyvateľa
Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Počet podnikov s 250 a viac zamestnancami na 1 000 obyvateľov

Tento ukazovateľ je indikátorom ekonomickej situácie v regiónoch. Vo všeobecnosti, väčšie podniky majú schopnosť vo svojom okolí generovať sieť ďalších malých a stredných firiem ako subdodávateľov. Z tohto hľadiska ich zastúpenie v každom regióne nepriamo charakterizuje podnikateľské prostredie.

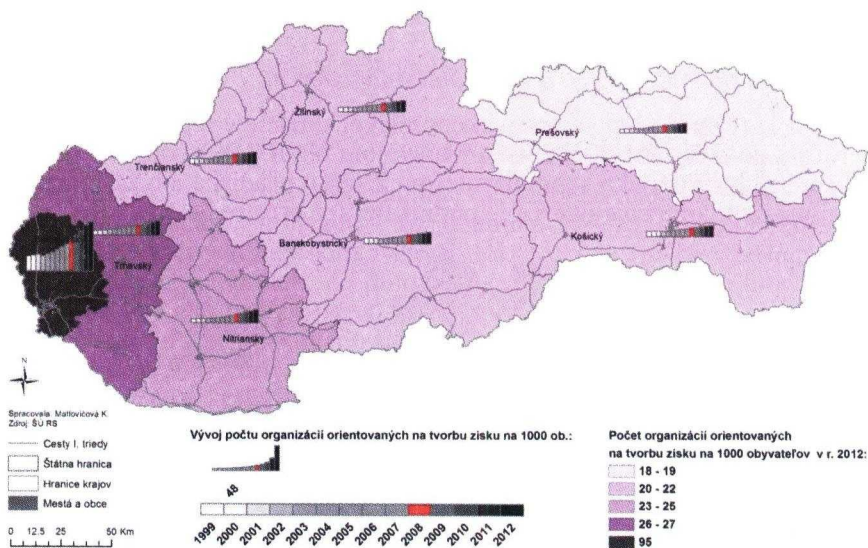

Obr. 10. Vývoj počtu podnikov s 250 a viac zamestnancami na 1 000 obyvateľov
Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Podľa uvedeného ukazovateľa dochádzalo počas celého sledovaného obdobia k prehlbovaniu regionálnych disparít. Určité zmiernenie disparít bolo zaznamenané v rokoch 2003 a 2009. Ekonomická kríza však nepriniesla zvrat divergentnej tendencie. Najvyšší počet podnikov s 250 a viac zamestnancami na obyvateľa vykazoval počas celého obdobia Bratislavský kraj. Za ním nasledoval Trenčiansky kraj, ktorý si taktiež počas celého sledovaného obdobia udržiaval náskok oproti ostatným krajom. Najnepriaznivejšia situácia bola striedavo vo viacerých krajoch (Prešovskom, Košickom a Nitrianskom). Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 262,5 % v roku 2001 na 442,9 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie z 187,5 % v roku 2001 na 300 % v roku 2012 a v modeli C zvýšenie z 162,5 % v roku 2001 na 200 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli B a najnižšia v modeli C.

Organizácie orientované na tvorbu zisku na 1 000 obyvateľov

Sociálno-ekonomickú situáciu regiónu a podnikateľské prostredie môže charakterizovať aj vývoj počtu organizácií orientovaných na tvorbu zisku. Ide o organizácie evidované podľa Obchodného zákonníka a príspevkové organizácie, ktorých tržby prevyšujú 50 % vykazovaných nákladov (ŠÚ SR).

Obr. 11. Vývoj počtu organizácií orientovaných na tvorbu zisku na 1 000 obyvateľov

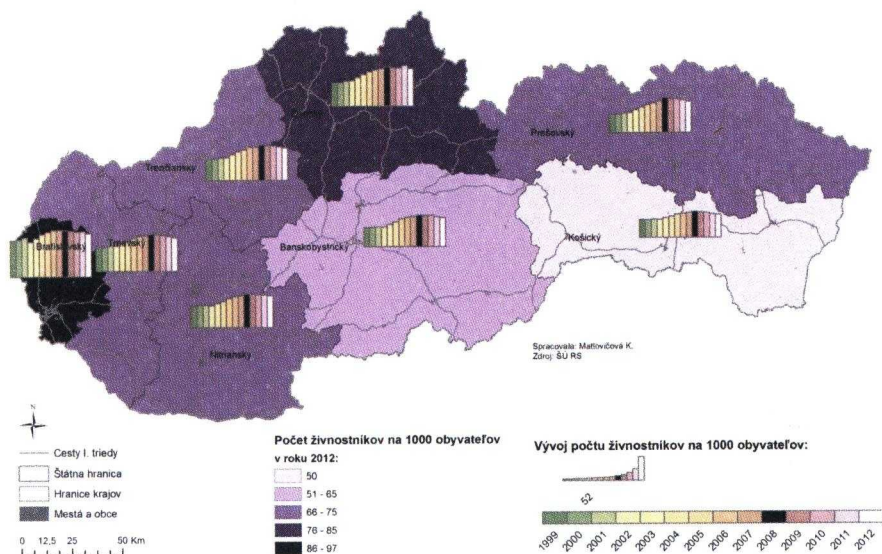
Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Počet organizácií orientovaných na tvorbu zisku v sledovanom období rokov 2000-2012 na Slovensku vzrástol z 93 072 na 164 771. Ekonomická kríza túto divergentnú tendenciu nezmenila. Na základe Giniho koeficientu je zjavné, že regionálne rozdiely v počte uvedených organizácií pripadajúcich na 1 000 obyvateľov mierne narastajú. Existujúce regionálne rozdiely spôsobuje predovšetkým výrazne dominantná pozícia Bratislavského kraja, v ktorom sídli až 35,4 % týchto

organizácií (rok 2012). Počas obdobia rokov 1999-2004 sa intenzita výskytu organizácií orientovaných na tvorbu zisku zvýšila vo všetkých krajoch. K najväčšiemu rastu intenzity výskytu týchto organizácií za posledných osem rokov došlo v Nitrianskom kraji (v roku 2012 dosiahol 235,3 % úrovne roku 2005). Najnižší nárast zaznamenal Trenčiansky kraj (157,2 %). Najnižšiu intenzitu výskytu týchto organizácií má naďalej Prešovský kraj (58,5 % úrovne celoslovenského priemeru). Ostatné kraje sú však taktiež pod celoslovenským priemerom. Jediným nadpriemerným krajom je Bratislavský kraj (302,3 % celoslovenského priemeru), čo potvrdzuje silnú koncentráciu sídiel týchto organizácií v hlavnom meste. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 416,2 % v roku 2000 na 517,2 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie z 262,8 % v roku 2000 na 331,5 % v roku 2012 a v modeli C zvýšenie z 137,8 % v roku 2000 na 145,8 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli B. V modeli C došlo k zníženiu.

Počet živnostníkov na 1 000 obyvateľov

Podľa živnostenského zákona (455/1991 Zb.) sa živnosťou rozumie sústavná činnosť prevádzkovaná samostatne, vo vlastnom mene, na vlastnú zodpovednosť, s cieľom dosiahnuť zisk a za podmienok ustanovených týmto zákonom. Sociálno-ekonomickú situáciu regiónu a podnikateľské prostredie v regióne môže tak charakterizovať aj tento ukazovateľ.

Obr. 12. Vývoj počtu živnostníkov na 1 000 obyvateľov
Zdroj: ŠÚ SR (2013b).

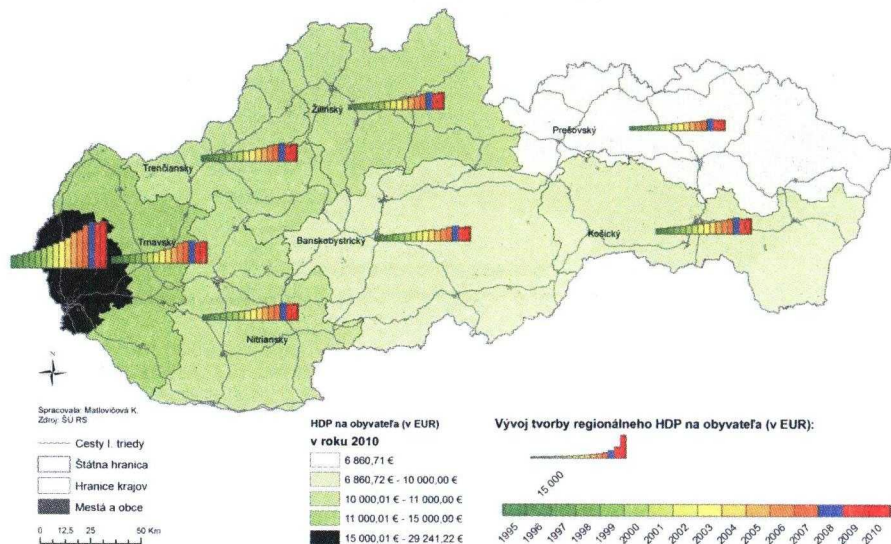
Počet živnostníkov v absolútnom vyjadrení v období rokov 2000-2012 na Slovensku vzrástol z 269 323 na 359 575. Podľa uvedeného ukazovateľa dochádzalo k zmiernovaniu regionálnych disparít počas celého sledovaného obdobia

(2001-2012). Výnimkou bol rok 2011, keď došlo k badateľnejšiemu nárastu disparít vo všetkých troch modeloch, čo ovplyvnilo celkový nárast disparít počas ekonomickej krízy. V prípade modelu A sa napríklad hodnota Giniho koeficientu zvýšila z 0,084 (2010) na 0,099 (2011). Najvyšší počet živnostníkov na 1 000 obyvateľov bol počas celého sledovaného obdobia v Bratislavskom kraji. Najmenej priaznivá situácia bola v sledovanom období v Košickom kraji, ktorého odstup od druhého najhoršieho kraja (Banskobystrického) sa v posledných rokoch dokonca prehlboval. Okrem Košického a Banskobystrického kraja podpriemerné hodnoty dosahoval aj Prešovský, Nitriansky a Trenčiansky kraj.

Aj keď v posledných rokoch možno sledovať zmiernovanie rozdielov hodnôt pri jednotlivých modeloch, potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít znížil z 210,5 % v roku 2000 na 193 % v roku 2012, v modeli B to bolo zníženie zo 171,8 % v roku 2000 na 170,8 % v roku 2012 a v modeli C zvýšenie z 137,9 % v roku 2000 na 148,6 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli C a najnižšia v modeli A. Z hľadiska dynamiky však možno v ostatných rokoch pozorovať oslabovanie výraznej dominancie Bratislavského kraja. Naopak, najvyššiu rastovú dynamiku vo vzťahu k celoslovenskému priemeru mal za posledné roky Žilinský kraj.

Regionálny HDP na obyvateľa

Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa je podielom dvoch ukazovateľov – regionálneho hrubého domáceho produktu (v ktorom sa uplatňuje kritérium zostavovania podľa miesta pracoviska) a priemerného počtu obyvateľstva trvalo bývajúceho v danom regióne (založeného na princípe rezidencie). Tento ukazovateľ charakterizuje ekonomickú prosperitu, resp. zaostávanie regiónu vzhľadom na jeho produkčný potenciál (Štatistická ročenka regiónov 2009, p. 189).

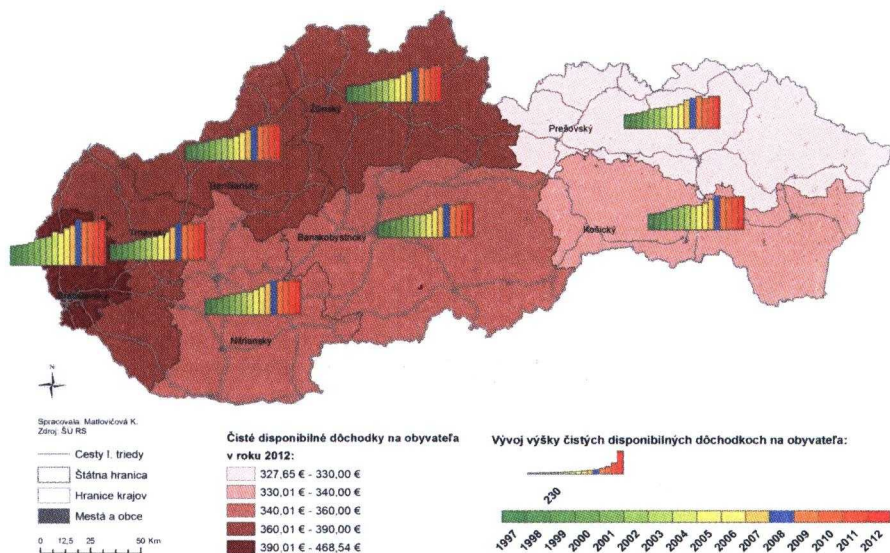
Obr. 13. Vývoj regionálneho HDP na obyvateľa

Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Podľa tohto ukazovateľa možno celkovo hovoriť o miernom náraste regionálnych disparít za sledované obdobie vo všetkých troch modeloch. Ekonomická kríza tieto divergentné tendencie nezvrátila. Najvyšší regionálny HDP na obyvateľa vykazoval počas celého obdobia s výrazným náskokom Bratislavský kraj. Relatívne dobrú situáciu sme zaznamenali aj v Trnavskom kraji. Ďalšie regióny už nedosahovali národný priemer. Najnepriaznivejšia situácia bola v Prešovskom kraji, ktorý si taktiež udržiaval pomerne veľký odstup od druhého najhoršieho kraja. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 356,3 % v roku 2000 na 426,2 % v roku 2010, v modeli B to bolo zvýšenie z 264,5 % v roku 2000 na 332,6 % v roku 2010 a v modeli C zvýšenie z 172,7 % v roku 2000 na 198,7 % v roku 2010. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli C a najnižšia v modeli A.

Čisté disponibilné dôchodky na obyvateľa

Čisté disponibilné dôchodky na obyvateľa predstavujú jeden z kardinálnych indikátorov regionálnych účtov. Ako upozornila Lapišáková (2002, p. 18) pri analýzach, ktorých cieľom bolo identifikovať bohaté a chudobné regióny, je vhodné vychádzať z prvotných dôchodkov domácností a z disponibilných dôchodkov domácností, pretože zamestnanci odchádzajúci za prácou mimo región majú tendenciu míňať prevažnú časť svojich príjmov v regióne trvalého bydliska. Čisté disponibilné dôchodky používajú domácnosti na uspokojovanie svojich individuálnych potrieb a na úspory. Charakterizujú výsledok hlavných transakcií sektora domácností (výroba, prvotné a druhotné rozdelenie dôchodkov) medzi jednotlivými regiónmi. Sú teda indikátorom s komplexnejšou výpovednou hodnotou pri posudzovaní materiálneho bohatstva domácností v regióne (Štatistická ročenka regiónov 2008, p. 185).

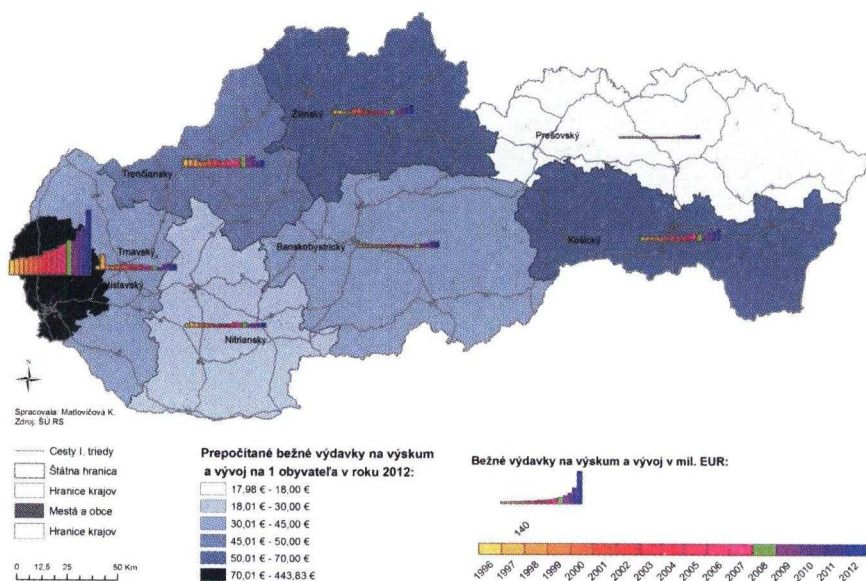
Obr. 14. Vývoj čistých disponibilných dôchodkov na obyvateľa

Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Podľa tohto ukazovateľa dochádzalo v sledovanom období striedavo k nárastu aj poklesu regionálnych disparít. Vzhľadom na túto volatilitu je problematické jednoznačne charakterizovať vplyv ekonomickej krízy. V modeloch A a B došlo počas krízy k zmierneniu disparít, v modeli C sa disparity zvýšili. Celkovo v rámci sledovaného obdobia hovoríme o náraste regionálnych disparít vo všetkých troch modeloch. Najvyššie čisté disponibilné dôchodky na obyvateľa vykazoval počas celého obdobia Bratislavský kraj. Najnepriaznivejšia situácia bola v Prešovskom kraji, ktorý si udržiaval pomerne výrazný odstup od druhého najhoršieho kraja takmer počas celého sledovaného obdobia s výnimkou rokov 2004 a 2009. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 133,4 % v roku 2000 na 143 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie z 119,2 % v roku 2000 na 130,2 % v roku 2012 a v modeli C zvýšenie z 109,6 % v roku 2000 na 113,2 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli B a najnižšia v modeli A.

Výdavky na výskum a vývoj na obyvateľa

Výdavky na výskum a vývoj zahŕňajú celkový objem výdavkov vynaložených v organizácii na aktivity výskumu a vývoja v prepočte na jedného obyvateľa kraja. Pozostávajú z kapitálových a bežných výdavkov. Z výdavkov vynaložených mimo organizácie sem patria len tie, ktoré slúžia na podporu vnútorného výskumu a vývoja (napr. kúpa vybavenia pre výskum a vývoj). Odpisy budov, strojného, technického zariadenia a vybavenia sú zo štatistického sledovania vnútorných výdavkov na výskum a vývoj vylúčené (ŠÚ SR).

Obr. 15. Bežné výdavky na výskum a vývoj

Zdroj: ŠÚ SR (2013a).

Výdavky na výskum a vývoj sa za sledované obdobie v absolútnom vyjadrení zvýšili z 184,9 mil. eur v roku 2000 na 475,9 mil. eur v roku 2012. Ide o ďalší z ukazovateľov, v rámci ktorého počas sledovaného obdobia dochádzalo k nárastu regionálnych disparít tak v modeli A, ako aj v modeli B. V rámci modelu C došlo za sledované obdobie k poklesu regionálnych disparít. Uvedený celkový klesajúci vývoj bol spôsobený poklesmi v rokoch 2003-2004 a 2009-2011. Ekonomická kríza priniesla stagnáciu regionálnych disparít podľa tohto ukazovateľa.

Najvyšší objem výdavkov na vedu a výskum vykazoval počas celého obdobia Bratislavský kraj (v roku 2012 457 % nad celoslovenským priemerom). Trenčiansky kraj, okrem dominantného Bratislavského kraja, bol jediným, ktorý dosahoval celonárodný priemer, avšak len do roku 2010. V poslednom sledovanom roku bolo v Bratislavskom kraji realizovaných až 57 % z celkových výdavkov na výskum a vývoj na Slovensku. Najnepriaznivejšia situácia bola počas celého sledovaného obdobia v Prešovskom kraji. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 1 619,4 % v roku 2000 na 2 468,9 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie z 1 013,9 % v roku 2000 na 1 353,9 % v roku 2012 a v modeli C zníženie z 408,3 % v roku 2000 na 356,8 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli A a najnižšia v modeli C.

Bežné dane z dôchodkov a majetku v eurách na obyvateľa

Ukazovateľ zahrnuje povinné jednostranné platby vyberané štátnou správou, sú to dane z dôchodkov a ostatné bežné dane. Tento transfer je závislý od objemu príjmov (peňažných aj nepeňažných) alebo hodnoty majetku subjektu. Bežné dane z dôchodkov a majetku sú súčasťou príjmov štátneho rozpočtu. Dane z dôchodkov sa skladajú z daní z príjmov, zisku, kapitálových výnosov, dôchodkov alebo ziskov korporácií, dane zo ziskov na majetku, dane z výhier a z lotérií. Daň z príjmov, ktorej platiteľmi sú fyzické alebo právnické osoby, patrí do sústavy priamych daní (ŠÚ SR). V rámci ukazovateľa bežné dane z dôchodkov a majetku na obyvateľa dochádzalo v k nárastu regionálnych disparít vo všetkých troch modeloch A, B a C. V modeloch A a B bol nárast prerušený ich poklesom v rokoch 2003-2004 a 2006, v modeli A aj v rokoch 2007 a 2010. Vývoj disparít v modeli C mal dynamickejší priebeh a nárast bol prerušený viacerými poklesmi v rokoch 2001, 2003, 2005, 2006, 2008 a 2009. Ekonomická kríza však nemala markantný vplyv na vývoj disparít podľa tohto ukazovateľa. Najvyšší objem daní z dôchodkov a majetku na obyvateľa vykazoval počas celého sledovaného obdobia Bratislavský kraj. Druhú najlepšiu pozíciu obsadil Trnavský kraj, ktorý ako jediný okrem Bratislavského v priebehu sledovaného obdobia (s výnimkou rokov 2001-2002 a 2009) dosahoval celoslovenský priemer. Najnepriaznivejšia situácia bola počas celého sledovaného obdobia v Prešovskom kraji. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 291,5 % v roku 2000 na 300,9 % v roku 2010, v modeli B to bolo zvýšenie z 231,1 % v roku 2000 na 228,3 % v roku 2010 a v modeli C zníženie z 170,6 % v roku 2000 na 155,8 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli A, následne v modeli B. V modeli C došlo k zníženiu.

Právnické osoby na 1 000 obyvateľov

Právnické osoby sú právne jednotky, ktoré majú právnu subjektivitu bez ohľadu na to, ktoré osoby alebo inštitúcie ju vlastnia alebo sú jej členmi. Postavenie právnickej osoby upravuje zákon (ŠÚ SR). Sledujúc vývoj tohto ukazovateľa, od roku 2003 (s výnimkou roku 2004) pozorujeme nárast regionálnych disparít tak v modeli A, ako aj v modeli B. V modeli C regionálne disparity narastali v rokoch 2004 a 2009-2012. Ekonomická kríza teda podľa tohto ukazovateľa nezmenila divergentnú vývojovú tendenciu. Najvyšší počet právnických osôb na 1 000 obyv. počas celého sledovaného obdobia vykazoval Bratislavský kraj. Najnepriaznivejšia situácia bola v rokoch 2001-2007 v Nitrianskom kraji a v rokoch 2008-2012 v Prešovskom kraji. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 356,2 % v roku 2001 na 367,2 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie z 233,4 % v roku 2001 na 241,5 % v roku 2012 a v modeli C zo 110,7 % v roku 2001 na 115,9 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli B, následne v modeli A. V modeli C došlo k zníženiu.

Obchodné spoločnosti na 1 000 obyvateľov

Obchodná spoločnosť je právnickou osobou založenou s cieľom podnikania podľa Obchodného zákonníka. Obchodnými spoločnosťami sú spoločnosť s ručením obmedzeným, verejná obchodná spoločnosť, komanditná spoločnosť a akciová spoločnosť. Spoločnosť s ručením obmedzeným a akciová spoločnosť môžu byť založené aj s iným cieľom, pokiaľ to osobitný zákon nezakazuje. Postavenie obdobné postaveniu obchodnej spoločnosti má aj právnická osoba založená podľa práva Európskej únie.

Za obdobie rokov 2001-2012 sa počet obchodných spoločností na Slovensku zvýšil z 55 340 na 155 689. Podľa uvedeného ukazovateľa sa disparity v modeloch A a B za sledované obdobie celkovo zvýšili. Zmierňovanie regionálnych disparít sa objavilo v rokoch 2002 a 2004-2005. V ďalších sledovaných rokoch disparity stagnovali alebo mierne narastali. V modeli C sa disparity celkovo za sledované obdobie mierne znížili. Ekonomická kríza priniesla zvýšenie disparít podľa tohto ukazovateľa. Najpriaznivejšie výsledky počas celého sledovaného obdobia vykazoval Bratislavský kraj. Najnepriaznivejšia situácia bola v roku 2001-2012 v Prešovskom kraji. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít zvýšil z 468 % v roku 2001 na 532,5 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie z 295,4 % v roku 2001 na 341,3 % v roku 2012 a v modeli C zo 122,6 % v roku 2001 na 150,1 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli B, následne v modeli A. V modeli C došlo k zníženiu.

Družstvá na 1 000 obyvateľov

Družstvom je právnická osoba založená s cieľom podnikania alebo zabezpečenia hospodárskych, sociálnych a iných potrieb svojich členov.

Za obdobie rokov 2001-2012 sa počet družstiev na Slovensku znížil z 1 682 na 1 542. V rámci daného ukazovateľa sledujeme dve základné vývojové obdobia. Za obdobie rokov 2001-2007 dochádzalo v k zmierňovaniu regionálnych disparít a naopak od roku 2008 do roku 2012 dochádza k ich nárastu, ktorý sa viazal aj na

obdobie ekonomickej krízy. Najvyšší počet družstiev na 1 000 obyvateľov počas celého sledovaného obdobia vykazoval Bratislavský kraj. Najnepriaznivejšia situácia bola v rokoch 2001-2005 v Trenčianskom kraji a v rokoch 2006-2012 v Košickom kraji. Potvrdilo sa, že najvýraznejšie disparity zaznamenávame v modeli územného členenia A a najnižšie v modeli C. Kým v modeli A sa rozsah disparít znížil z 217,3 % v roku 2001 na 191,4 % v roku 2012, v modeli B to bolo zvýšenie zo 169,1 % v roku 2001 na 188,4 % v roku 2012 a v modeli C zo 169,1 % v roku 2001 na 178,4 % v roku 2012. Miera zvýšenia disparít podľa tohto ukazovateľa bola najvyššia v modeli B, následne v modeli C. V modeli A došlo k zníženiu.

SYNTETICKÉ HODNOTENIE DYNAMIKY REGIONÁLNYCH DISPARÍT NA SLOVENSKU V PREDKRÍZOVOM A KRÍZOVOM OBDOBÍ

Syntetické hodnotenie dynamiky regionálnych disparít v rokoch 2000-2010 sa opiera o integrálny ukazovateľ vypočítaný metódou vzdialenosti od fiktívneho objektu (tab. 1, 2 a 3) a prostredníctvom mier variability (variačný koeficient – tab. 4 a Giniho koeficient – tab. 5). Z vývoja integrálneho ukazovateľa podľa modelu A vyplýva, že regionálne disparity sa na začiatku sledovaného obdobia znížili (do roku 2004) a od roku 2005 začali mierne narastať až kulminovali v roku 2007. V ďalších rokoch 2007-2010 poklesli. K poklesu teda došlo aj počas prvých rokov ekonomickej krízy (2009-2010). V roku 2011 bol zaznamenaný nárast regionálnych disparít, ktoré sa v nasledujúcom roku udržali na rovnakej úrovni. Vývoj podľa modelu B vykazuje podobné črty, avšak vývoj podľa modelu C vykazuje vyššiu mieru premenlivosti – rast v rokoch 2003-2004, pokles v roku 2005 a následný rast v roku 2006. Z uvedených poznatkov nie je možné vyvodiť jednoznačný záver o vplyve ekonomickej krízy na dynamiku regionálnych disparít na Slovensku.

Určité poznatky je možné vyvodiť z vývoja parciálnych ukazovateľov (tab. 6). V prípade ôsmich parciálnych ukazovateľov došlo v krízovom období (po roku 2008) k zníženiu regionálnych disparít – ide o nasledovné ukazovatele: miera nezamestnanosti, sociálne dávky okrem naturálnych sociálnych transferov, priemerná mesačná mzda zamestnanca, čisté mesačné peňažné príjmy na osobu, čisté peňažné výdavky na osobu a mesiac, počet dokončených bytov na obyvateľa, čisté disponibilné dôchodky na obyvateľa, bežné dane z dôchodkov, majetku a pod. v eurách na obyvateľa. Pri ostatných ukazovateľoch bol zaznamenaný nárast regionálnych disparít.

Tab. 1. Integrálny ukazovateľ regionálnych rozdielov „d“ na Slovensku (model A)

Názov kraja	Rok										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bratislavský	0,000	0,000	0,000	0,050	0,049	0,038	0,027	0,028	0,030	0,035	0,038
Trnavský	0,445	0,374	0,350	0,340	0,340	0,352	0,330	0,333	0,330	0,334	0,326
Trenčiansky	0,444	0,365	0,356	0,345	0,354	0,361	0,347	0,353	0,349	0,354	0,354
Nitriansky	0,463	0,385	0,374	0,366	0,369	0,377	0,359	0,361	0,355	0,361	0,358
Žilinský	0,460	0,367	0,349	0,349	0,349	0,355	0,344	0,342	0,339	0,343	0,343
Banskobystrický	0,472	0,377	0,372	0,376	0,375	0,393	0,375	0,375	0,376	0,381	0,380
Prešovský	0,500	0,397	0,387	0,381	0,377	0,394	0,381	0,382	0,382	0,384	0,384
Košický	0,495	0,380	0,371	0,368	0,374	0,380	0,377	0,378	0,378	0,379	0,379

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Tab. 2. Integrálny ukazovateľ regionálnych rozdielov „d“ na Slovensku (model B)

Názov kraja	Rok										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
BA +TT	0,025	0,059	0,038	0,043	0,035	0,027	0,023	0,025	0,021	0,019	0,021
Trenčiansky	0,397	0,331	0,323	0,311	0,321	0,330	0,315	0,323	0,318	0,324	0,327
Nitriansky	0,418	0,358	0,347	0,338	0,342	0,350	0,333	0,334	0,326	0,335	0,332
Žilinský	0,418	0,335	0,312	0,316	0,316	0,321	0,314	0,308	0,307	0,311	0,312
Banskobystrický	0,433	0,345	0,343	0,349	0,349	0,370	0,352	0,352	0,354	0,361	0,361
Prešovský	0,478	0,380	0,369	0,362	0,356	0,376	0,366	0,366	0,367	0,369	0,370
Košický	0,432	0,345	0,337	0,335	0,346	0,347	0,352	0,355	0,354	0,357	0,358

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Tab. 3. Integrálny ukazovateľ regionálnych rozdielov „d“ na Slovensku (model C)

Názov kraja	Rok										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Trnavský	0,308	0,266	0,221	0,314	0,297	0,227	0,159	0,171	0,168	0,160	0,143
Trenčiansky	0,303	0,228	0,249	0,363	0,373	0,252	0,214	0,246	0,236	0,239	0,252
Nitriansky	0,378	0,313	0,317	0,487	0,488	0,306	0,291	0,295	0,282	0,286	0,283
Žilinský	0,365	0,258	0,241	0,399	0,397	0,246	0,248	0,239	0,241	0,237	0,241
Banskobystrický	0,390	0,262	0,291	0,475	0,475	0,333	0,305	0,305	0,314	0,319	0,321
Prešovský	0,503	0,363	0,362	0,563	0,548	0,359	0,356	0,360	0,365	0,362	0,367
Košický	0,308	0,247	0,258	0,265	0,283	0,268	0,295	0,308	0,310	0,312	0,316

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Tab. 4. Vývoj variačného koeficientu – integrálny ukazovateľ

Model	Rok												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
A	0,407	0,405	0,406	0,344	0,345	0,361	0,374	0,373	0,371	0,365	0,361	0,407	0,405
B	2,824	2,825	2,825	2,825	2,825	2,825	2,825	2,825	2,825	2,825	2,825	2,824	2,825
C	2,824	2,825	2,825	2,824	2,824	2,825	2,825	2,825	2,825	2,825	2,825	2,824	2,825

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Tab. 5. Vývoj Giniho koeficientu – integrálny ukazovateľ

Model	Rok												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
A	0,407	0,405	0,406	0,344	0,345	0,361	0,374	0,373	0,371	0,365	0,361	0,407	0,405
B	0,417	0,361	0,389	0,381	0,392	0,407	0,412	0,409	0,416	0,418	0,416	0,417	0,361
C	0,195	0,166	0,178	0,256	0,244	0,173	0,244	0,223	0,236	0,245	0,263	0,195	0,166

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Tab. 6. Miera rastu/poklesu regionálnych disparít v SR podľa jednotlivých ukazovateľov za celé sledované obdobie

		Model	IRVK (%)	IRVKK (%)
1	Miera nezamestnanosti	A	114,5	69,7
		B	121,3	68,1
		C	136,5	65,4
2	Sociálne dávky okrem naturálnych sociálnych transferov	A	96,7	68,0
		B	114,0	66,6
		C	151,4	68,1
3	Priemerná mesačná mzda zamestnanca	A	102,5	94,3
		B	104,5	92,1
		C	104,4	92,7
4	Čisté mesačné peňažné príjmy na osobu	A	125,5	89,0
		B	152,8	93,5
		C	150,7	109,7
5	Čisté peňažné výdavky na osobu a mesiac,	A	125,5	92,0
		B	162,1	96,1
		C	157,3	86,9
6	Príjmy zdravotných poisťovní z poistného na obyvateľa	A	141,0	111,6
		B	144,7	111,3
		C	144,7	102,8
7	Priame zahraničné investície	A	118,3	103,5
		B	124,1	99,6
		C	55,2	84,6
8	Počet dokončených bytov na obyvateľa	A	176,9	90,3
		B	172,5	90,3
		C	145,1	93,1
9	Tvorba hrubého fixného kapitálu na obyvateľa	A	173,4	153,4
		B	141,2	129,3
		C	96,0	102,8
10	Počet podnikov s 250 a viac zamestnancami	A	182,1	122,9
		B	218,4	125,9
		C	148,7	108,7
11	Organizácie orientované na tvorbu zisku na 1 000 obyvateľov	A	120,6	113,2
		B	138,0	116,0
		C	89,4	124,7
12	Počet živnostníkov na 1 000 obyvateľov	A	70,0	109,2
		B	85,4	111,4
		C	126,5	115,3
13	Regionálny HDP na obyvateľa	A	120,2	107,8
		B	125,6	106,8
		C	129,0	102,4
14	Čisté disponibilné dôchodky na obyvateľa	A	125,5	89,0
		B	152,8	93,5
		C	150,7	109,7
15	Výdavky na vedu a výskum	A	150,1	116,5
		B	140,7	120,3
		C	83,9	58,1
16	Bežné dane z dôchodkov, majetku a pod. v eurách na obyvateľa	A	114,8	98,9
		B	110,2	99,8
		C	98,0	101,6

(pokračovanie tab. 6)

17	Právnické osoby na 1 000 obyvateľov	A	122,2	115,4
		B	137,2	119,1
		C	60,3	122,9
18	Obchodné spoločnosti na 1 000 obyvateľov	A	112,5	111,5
		B	123,3	113,8
		C	94,6	125,9
19	Družstvá na 1 000 obyvateľov	A	92,7	126,0
		B	114,4	123,5
		C	109,8	126,1

Poznámka: podľa troch aplikovaných územných členení (A, B a C) na základe indexu rastu variačného koeficientu za celé sledované obdobie 2000-2012 (IRVK) a za obdobie 2009-2012 (IRVKK).
U niektorých ukazovateľov je interval modifikovaný ich dostupnosťou.

ANALÝZA RIEŠENIA REGIONÁLNYCH DISPARÍT NA SLOVENSKU NIEKTORÝMI NÁSTROJMI REGIONÁLNEJ POLITIKY

Regionálna politika na Slovensku má deklarovaný cieľ prispievať k vyváženému rozvoju regiónov a znižovať rozdiely medzi úrovňami rozvoja regiónov (Zásady regionálnej politiky SR ...). Pri uplatňovaní regionálnej politiky EÚ používa Slovenská republika základné princípy:

- *princíp koncentrácie*, ktorý vychádza z potreby sústrediť úsilie a prostriedky Slovenskej republiky na podporu rozvoja najmä tých regiónov, ktoré vykazujú dlhodobo nižšiu ekonomickú výkonnosť a životnú úroveň,
- *princíp partnerstva*, ktorý je založený na potrebe úzkej spolupráce príslušných orgánov štátnej správy, obecnej a regionálnej samosprávy a ďalších orgánov a organizácií (napr. podnikateľská sféra, tretí sektor) v oblasti prípravy a realizácie programových dokumentov,
- *princíp programovania*, ktorý je založený na potrebe koncepčného prístupu pri zabezpečovaní rozvoja jednotlivých regiónov,
- *princíp doplnkovosti*, ktorý vychádza zo zásady, že prostriedky štátu nie sú väčšinovým, ale iba doplnkovým zdrojom, ktorý prispieva na podporu aktivít vznikajúcich v regióne. Po vstupe Slovenska do EÚ budú národné zdroje doplnené o prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ a Kohézneho fondu EÚ.

V tejto časti príspevku budeme skúmať, či realizovaná regionálna politika po prijatí tohto dokumentu smerovala k deklarovanému postupnému oslabovaniu divergencie a teda k zvráteniu tendencie nárastu regionálnych disparít na Slovensku. Predmetom nášho hodnotenia budú modelové príklady dvoch finančných zdrojov pomoci v súlade s princípom doplnkovosti:

- národné zdroje na modelovom príklade regionálnej štátnej pomoci (tzv. investičné stimuly),
- finančné zdroje zo štrukturálnych fondov EÚ.

Pri analýze budeme sledovať percentuálny podiel získaných prostriedkov do kraja z celkovej výšky alokovaných finančných prostriedkov a taktiež výšku finančných prostriedkov v prepočte na jedného obyvateľa.

Regionálna štátna pomoc

Regionálna štátna pomoc ako nástroj regionálnej politiky začala fungovať od roku 2002 na základe zákona č. 565/2001 Z. z. o investičných stimuloch a v súlade s regionálnou mapou štátnej pomoci pre SR. Od roku 2008 sa investičné stimuly poskytujú na základe zákona č. 561/2007 Z. z. o investičnej pomoci a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Tab. 7. Poskytnutá regionálna štátna pomoc (investičné stimuly) podľa krajov SR v rokoch 2002-2013

Kraj	Počet projektov	Celková výška štátnej pomoci (v eurách)	Výška štátnej pomoci na 1 obyv. (v eurách)	Podiel kraja na celkovej štátnej pomoci (%)	IPRŠP	Počet plánovaných pracovných miest	Podiel kraja na celkovom počte plánovaných pracovných miest (%)
Bratislavský	8	62 779 914	103,08	4,35	0,385	3 399	6,89
Trnavský	10	341 687 737	614,72	23,65	2,297	7 502	15,21
Trenčiansky	24	177 992 231	296,77	12,32	1,109	9 834	19,94
Nitriansky	23	213 406 394	302,71	14,77	1,131	7 238	14,67
Žilinský	18	346 567 876	499,21	23,99	1,866	6 891	13,97
Banskobystrický	17	84 525 752	128,65	5,85	0,481	3 307	6,70
Prešovský	8	42 488 951	52,94	2,94	0,198	1 145	2,32
Košický	31	175 388 531	225,98	12,14	0,844	10 014	20,30
SR	139	1 444 837 386	267,59	100,00	1,000	49 330	100,00

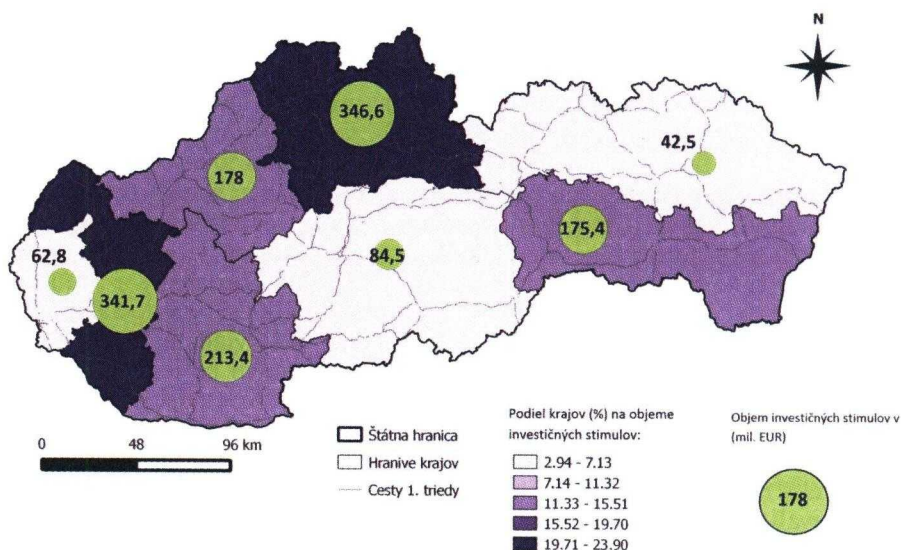
Zdroj: Prepočítané na základe správy o čerpaní štátnej pomoci Ministerstva hospodárstva SR (<http://www.rokovanie.sk>).

Z analýzy alokácie finančných prostriedkov z regionálnej štátnej pomoci (investičných stimulov), schvaľovaných slovenskou vládou, jednoznačne vyplynula ich výrazná priestorová nerovnomernosť. Podľa indexu preferencie (IPRŠP) sa medzi najviac preferované regióny zaradili Trnavský, Žilinský, Nitriansky a Trenčiansky kraj. Najvyššie podiely alokovaných financií v období 2002-2013 dosiahli Žilinský kraj (23,99 %) a Trnavský kraj (23,65 %), ktoré boli vládami veľmi výrazne preferované. Nadpriemernú podporu vlády v štátnej pomoci na jedného obyvateľa dostali Trnavský kraj, Žilinský kraj, Nitriansky kraj a Trenčiansky kraj. Podpriemernú podporu dostali Košický kraj, Banskobystrický kraj, Bratislavský kraj a Prešovský kraj. V prípade Bratislavského kraja je to pochopiteľné, keďže ide o ekonomicky rozvinutý región. Paradoxne, medzi najmenej podporované regióny, ktoré dostávali podpriemernú štátnu podporu v podobe štátnych stimulov, patria Košický, Banskobystrický a Prešovský kraj – najmenej rozvinuté kraje na Slovensku. V prípade týchto troch najproblémovjších krajov (PO, KE a BB) dosiahol súhrnný podiel 20,93 % (čiže menej ako získali samostatne Žilinský a Trnavský kraj). Z nich bol najvýraznejšie podporený Košický kraj (12,14 %). Podpora pre Banskobystrický kraj bola výrazne nižšia (5,85 %) a pre najzaostalejší Prešovský kraj len úplne zanedbateľná (2,94 %). Je paradoxné, že ešte aj Bratislavský kraj sa tešil vyššej podpore štátu ako najzaostalejší Prešovský kraj. Kým

na jedného obyvateľa Trnavského kraja štát prostredníctvom štátnej pomoci prispel sumou 614,72 eur, na jedného obyvateľa Prešovského kraja pripadla len suma 52,94 eur. Rozsah disparít (pomer medzi najlepším a najhorším krajom) v alokácii štátnej pomoci na jedného obyvateľa dosiahol v sledovanom období 2002-2013 1 161,1 %, čiže viac ako 11-násobok.

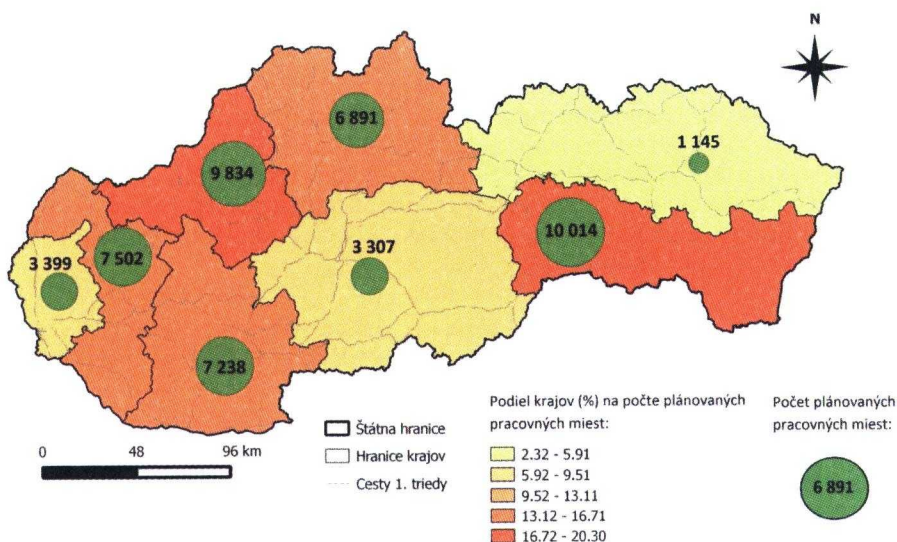
Zaujímavé je taktiež sledovať štátnu podporu pre vytváranie nových pracovných miest. Z celkového počtu 49 330 plánovaných pracovných miest v období rokov 2002-2013 sa až 10 014 pracovných miest plánovalo v Košickom kraji (20,30 %), ktorý je nasledovaný Trenčianskym krajom (19,94 %), Trnavským krajom (15,21 %) a Nitrianskym krajom (14,67 %). Najnižší počet plánovaných pracovných miest prislúcha najzaostalejším regiónom, a to Banskobystrickému (6,70 %) a Prešovskému kraju (2,32 %). Je paradoxné, že aj pri počte plánovaných pracovných miest sa väčšej priazni tešil rozvinutý Bratislavský kraj (6,89 %) než Banskobystrický a Prešovský.

Z uvedenej analýzy jednoznačne vyplýva záver, že alokácia financií z regionálnej štátnej pomoci vykazuje značnú regionálnu nerovnomernosť, pričom bola viac orientovaná na podporu ekonomicky vyspelejších krajov. Naopak, menej rozvinuté kraje na juhu a severovýchode Slovenska boli v sledovanom období z tejto schémy podporené časťou, ktorá výrazne zaostáva aj za ich podielom na celkovom počte obyvateľstva. Tento spôsob alokácie teda nemohol napomôcť k zníženiu regionálnych disparít, ale skôr naopak pôsobil ako akceleračný prehlbovania priestorovej polarizácie Slovenska.

Obr. 16. Objem investičných stimulov vlády (v mil. eur) podľa krajov SR v rokoch 2002-2013

Zdroj: MH SR (2013).

Obr. 17. Počet plánovaných pracovných miest podľa investičných stimulov vlády v jednotlivých krajoch SR v rokoch 2002-2013

Zdroj: MH SR (2013).

Štruktúralne fondy

Vstupom Slovenska do Európskej únie v roku 2004 sme dostali možnosť využívať štruktúralne fondy, ktoré predstavujú nástroj regionálnej politiky na podporu rozvoja regiónov. Stanovenie výšky intervencií zo štruktúralných fondov závisí jednak od závažnosti regionálnych problémov a finančnej sily členského štátu, jednak od záujmu spoločenstva a taktiež od regionálneho záujmu v súvislosti s príslušnou aktivitou (Čajka et al. 2005, p.103). V súčasnosti vstúpilo do platnosti piate programovacie obdobie na roky 2014-2020. Na každé programovacie obdobie je stanovená určitá výška finančných prostriedkov, ktorá od prvého programovacieho obdobia (1988-1993) s pribúdajúcim počtom nových členských štátov stúpa. V prvom programovacom období bolo vyčlenených 69 mld. eur, v druhom programovacom období (1994-1999) suma stúpla na 168 mld. eur a v treťom programovacom období (2000-2006) to bolo 213 mld. eur a 22 mld. eur pre desať nových členských štátov vrátane Slovenska na ich programovacie obdobie 2004-2006. V rámci štvrtého programovacieho obdobia sa schválil rozpočet vo výške 347 mld. eur a na aktuálne piate programovacie obdobie 376 mld. eur.

V rámci prvého programovacieho obdobia sa Slovensko riadilo štyrmi hlavnými cieľmi, medzi ktoré patrilo aj cieľ podpory a rozvoja štruktúralných zmien regiónov, ktorých rozvoj zaostáva.

Z analýzy alokácie čerpaných prostriedkov zo štruktúralných fondov v programovacom období 2004-2006 vyplýva rovnomernejšia alokácia financií do jednotlivých krajov ako v prípade regionálnej štátnej pomoci (tab. 8). Podľa indexu preferencie sa medzi preferované zaradili Banskobystrický, Prešovský a Trnavský

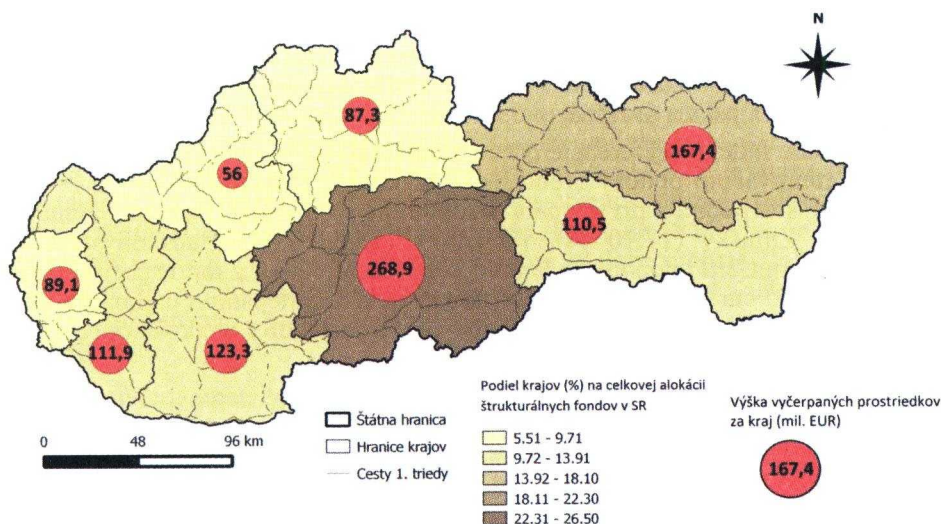
kraj. Najvyššie podiely pri čerpaní štrukturálnych fondov dosiahli Banskobystrický (26,51 %), Prešovský (16,51 %) a Nitriansky kraj (12,15 %). Tri problémové kraje (Banskobystrický, Košický a Prešovský) získali až 53,9 % z celkovej výšky alokovaných prostriedkov. Nadpriemerné čerpanie štrukturálnych fondov v prepočte na obyvateľa bolo v Banskobystrickom kraji (409,23 eur), Prešovskom kraji (209,63 eur) a Trnavskom kraji (201,92 eur). Najnižšiu podporu na obyvateľa čerpal z tejto schémy Trenčiansky kraj (93,14 eur). Rozsah disparít (pomer medzi najlepším a najhorším krajom) v alokácii štátnej pomoci na jedného obyvateľa dosiahol v sledovanom programovacom období 439,6 %.

Tab. 8. Čerpanie finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ v programovacom období 2004-2006 podľa krajov SR

Kraj	Počet podporených projektov	Celková výška čerpaných prostriedkov (v eurách)	Výška čerpania (v eurách) na 1 obyvateľa	Podiel kraja na celovej alokácii v SR (v %)	IPŠF1
Bratislavský kraj	899	89 091 187,92	147,54	8,78	0,784
Trnavský kraj	582	111 892 029,89	201,92	11,03	1,073
Trenčiansky kraj	433	55 934 473,90	93,14	5,51	0,495
Nitriansky kraj	810	123 276 784,24	174,03	12,15	0,925
Žilinský kraj	584	87 266 940,49	125,61	8,60	0,667
Banskobystrický kraj	734	268 897 873,84	409,23	26,51	2,174
Prešovský kraj	781	167 410 545,72	209,63	16,51	1,114
Košický kraj	744	110 469 405,83	143,12	10,89	0,760
SR	5 567	1 014 239 241,84	188,20	100,00	1,000

Zdroj: prepočítané podľa ITMS, www.nrsr.sk.

Z uvedenej analýzy jednoznačne vyplýva záver, že alokácia financií zo štrukturálnych fondov EÚ v programovacom období bola omnoho vyváženejšia ako v prípade regionálnej štátnej pomoci. Podpora smerovala prednostne do zaostávajúcich regiónov, najmä Banskobystrického kraja. V menšej miere sa podpora týkala Košického kraja. Zaujímavým faktom je výrazne vyššia podpora južných krajov (Bratislavský, Trnavský, Nitriansky, Banskobystrický, Košický), ktoré získali podiel 69,36 % z čerpaných finančných prostriedkov oproti severným krajom (Trenčiansky, Žilinský a Prešovský), ktoré získali len podiel 30,64 %. Z pohľadu potrieb rozvoja troch zaostávajúcich krajov ich podiel z celkovej podpory prevýšil ich podiel na počte obyvateľov (53,9 % verus 41,4 %), pričom najviac z toho profitoval Banskobystrický kraj.

Obr. 18. Čerpanie štrukturálnych fondov (mil. eur) podľa krajov SR v rokoch 2004-2006
Zdroj: NSRR SR (2007-2013a).

Tab. 9. Čerpanie finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ v programovacom období 2007-2013 podľa krajov SR

Kraj	Celková výška zazmluvnených prostriedkov (v eurách)	Celková výška vyčerpaných prostriedkov (v eurách)	Využitie prostriedkov z celkovej výšky zazmluvnených prostriedkov EÚ (v %)	Výška vyčerpaných prostriedkov (v eurách) na 1 obyvateľa	Podiel kraja na celkovej alokácii v SR (v %)	IPŠF2
Bratislavský kraj	881 001 585,54	345 259 765,77	39,19	560,18	7,86	0,69
Trnavský kraj	516 640 389,09	294 539 858,79	57,01	526,94	6,70	0,65
Trenčiansky kraj	1 452 430 920,29	860 499 114,54	59,25	1 440,14	19,59	1,77
Nitriansky kraj	572 342 901,68	345 577 441,67	60,38	493,50	7,87	0,61
Žilinský kraj	1 194 293 448,99	751 443 156,99	62,92	1 081,85	17,10	1,33
Banskobystrický kraj	1 151 716 808,33	584 054 343,52	50,71	891,14	13,29	1,10
Prešovský kraj	1 170 938 597,96	681 908 553,68	58,24	842,64	15,52	1,04
Košický kraj	869 891 157,11	530 042 495,63	60,93	677,41	12,06	0,83
SR	7 809 255 808,99	4 393 324 730,59	56,26	811,36	100,00	1,00

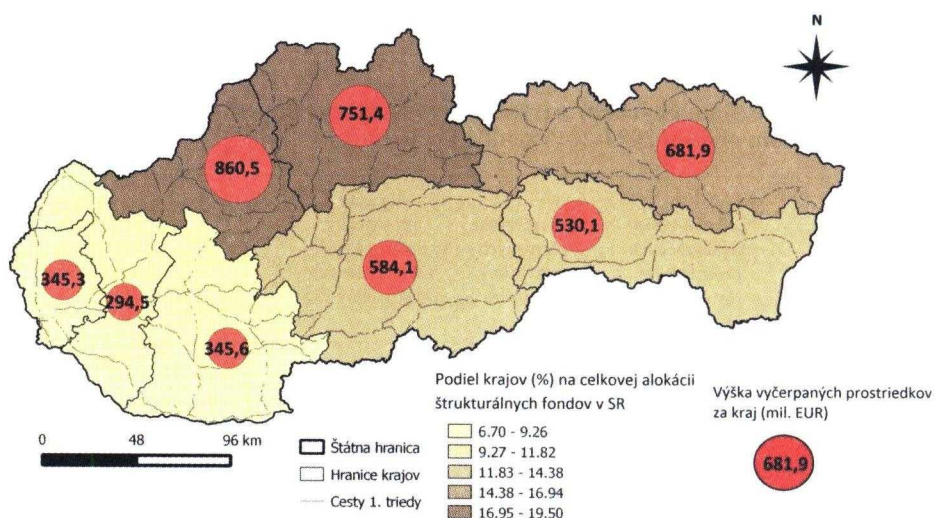
Zdroj: prepočítané podľa ITMS, www.nsrsl.sk.

V rámci druhého programovacieho obdobia sa Slovensko riadilo tromi hlavnými cieľmi. Jedným z jeho základných cieľov je konvergencia, čiže sústredenie pomoci do regiónov, ktorých hrubý domáci produkt na obyvateľa za tri posledné roky pred prijatím nových nariadení nedosiahol 75 % priemeru krajín rozšírenej

EÚ. V prípade Slovenska to bolo celé jeho územie s výnimkou Bratislavského kraja. Druhým cieľom je regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť, ktorý sleduje posilnenie konkurencieschopnosti a atraktivity regiónu Bratislavského kraja, a posledným európska a územná spolupráca.

Na základe indexu preferencie patria medzi najviac podporované regióny v druhom programovacom období Trenčiansky, Žilinský, Banskobystrický a Prešovský kraj. Najvyššie podiely pri čerpaní štrukturálnych fondov dosiahli Trenčiansky (19,59 %), Žilinský (17,10 %), Prešovský (15,52 %) a Banskobystrický kraj (13,29 %). Najnižšiu podporu na jedného obyvateľa čerpal z tejto schémy Nitriansky kraj (493,50 eur). Rozsah disparít (pomer medzi najlepším a najhorším krajom) v alokácii štátnej pomoci na jedného obyvateľa dosiahol v sledovanom programovacom období 291,8 %.

V tomto programovacom období je zaujímavé sledovať percentuálny podiel využitých prostriedkov z celkovej výšky zazmluvnených prostriedkov EÚ. Najvyššiu úspešnosť pri získavaní štrukturálnych fondov v danom období vykazuje Žilinský kraj (62,92 %) nasledovaný Košickým (60,93 %) a Nitrianskym krajom (60,38 %). Naopak, najnižšiu úspešnosť vykazuje Bratislavský (39,19 %) a Banskobystrický kraj (50,71 %).

Obr. 19. Čerpanie štrukturálnych fondov (mil. eur) podľa krajov SR v rokoch 2007-2013

Zdroj: NSRR SR (2007-2013b).

Z uvedenej analýzy alokácie čerpaných prostriedkov zo štrukturálnych fondov v programovacom období 2004-2006 vyplýva rovnomernejšia alokácia financií do jednotlivých krajov ako v prípade regionálnej štátnej pomoci (tab. 7), avšak v porovnaní s prvým programovacím obdobím je alokácia financií menej rovnomerná. Kým v prvom programovacom období podiel pri čerpaní štrukturálnych fondov pre najmenej rozvinuté regióny (Prešovský, Banskobystrický a Košický kraj) tvoril 53,91 % zo všetkých čerpaných štrukturálnych fondov, v druhom programovacom období to bolo len 40,87 %. Je to pokles o viac ako 13 %. Je zaujímavé sledovať

relatívne zníženie podpory južných krajov. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím, keď južné kraje (Bratislavský, Trnavský, Nitriansky, Banskobystrický a Košický) získali 69,36 % podielu zo všetkých štrukturálnych fondov, v druhom programovacom období to bolo len 47,79 %. Naopak, podpora smerovala do severných krajov Slovenska. Kým v prvom programovacom období bolo pre severné kraje (Trenčiansky, Žilinský a Prešovský) vyčlenených 30,64 %, v druhom programovacom období to bolo 52,21 %. Preto sa tu vynára otázka, či tento spôsob distribúcie nesúvisí s politickou afinitou rezortu, ktorý nesie hlavnú zodpovednosť za regionálny rozvoj. (V prvom programovacom období predstaviteľ Strany maďarskej koalície a v druhom programovacom období do roku 2010, keď bolo samostatné ministerstvo pre regionálny rozvoj zrušené, predstavitelia Slovenskej národnej strany).

Syntetické hodnotenie vybraných nástrojov regionálnej politiky

Pri syntetickom hodnotení skúmaných nástrojov regionálnej politiky budeme skúmať mieru preferencií jednotlivých krajov. Budeme vychádzať z parciálnych indexov preferencie, pričom ako výsledný syntetický index preferencie (SIP) použijeme vážený aritmetický priemer parciálnych indexov preferencie (IPRŠP, IPŠF1, IPŠF2). Ako váhy použijeme pomery medzi celkovými finančnými prostriedkami alokovanými v rámci troch hodnotených modelových finančných schém. Pre regionálnu štátnu pomoc teda bola zvolená váha 1,42, pre štrukturálne fondy v prvom programovacom období (2004-2006) 1,00 a pre štrukturálne fondy v druhom programovacom období (2007-2013) 4,33.

Tab. 10. Parciálne a syntetický index preferencie krajov modelovými schémami regionálnej politiky v SR

Kraj	IPRŠP	IPŠF1	IPŠF2	SIP
Bratislavský	0,385	0,784	0,690	0,640
Trnavský	2,297	1,073	0,649	1,059
Trenčiansky	1,109	0,495	1,775	1,445
Nitriansky	1,131	0,925	0,608	0,765
Žilinský	1,866	0,667	1,333	1,347
Banskobystrický	0,481	2,174	1,098	1,128
Prešovský	0,198	1,114	1,039	0,873
Košický	0,844	0,760	0,835	0,826

Zdroj: vlastné výpočty.

IPRŠP – index preferencie pre regionálnu štátnu pomoc

IPŠF1 – index preferencie pridelovania finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ (2004-2006)

IPŠF2 – index preferencie pridelovania finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ (2007-2013)

Z analýzy indexov preferencie vyplýva, že ani jeden kraj sa nevyskytol trikrát v skupine preferovaných krajov (IP väčší ako 1) podľa parciálnych indexov preferencie. Dva výskyty zaznamenali Trenčiansky, Žilinský, Banskobystrický, Trnavský a Prešovský kraj. Jeden výskyt v skupine preferovaných krajov zaregistroval Nitriansky kraj. Ani v jednej zo schém sa medzi preferovanými krajinami nevyskytli Bratislavský a Košický kraj. Podľa syntetického indexu preferencie, zohľadňujúceho rozličnú váhu modelových finančných schém, bol najviac preferovaným Trenčiansky kraj. Druhým najpreferovanejším bol Žilinský a tretím Banskobystrický kraj. Na štvrtom mieste skončil Trnavský kraj. Nasledujú Prešovský a Košický kraj a za nimi Nitriansky kraj. Najmenej preferovaným krajom bol Bratislavský kraj.

Sumarizujúc hodnotenie regionálnej politiky na Slovensku prostredníctvom uvedených troch finančných schém je možné konštatovať, že táto politika neodrážala v plnej miere prioritu zjemnenia polarizácie Slovenska na rozvinutý západ/severozápad a zaostávajúci juhovýchod/východ. Západno-východný gradient sa ešte posilnil. Nasvedčuje tomu podiel na podpore, ktorú z uvedených schém získali dva východoslovenské kraje (Košický a Prešovský) vo vzťahu k ich podielu na počte obyvateľov. V prípade regionálnej štátnej pomoci v rokoch 2002-2013 je tento pomer 15,08 % (29,2 %), v prípade štrukturálnych fondov v programovacom období rokov 2004-2006 27,4 % (29,2 %) a v prípade štrukturálnych fondov v programovacom období rokov 2007-2013 27,58 % (29,2 %). Znamená to, že východné Slovensko sa ani v jednom prípade nedostalo v úrovni podielu na podpore nad úroveň svojho podielu na počte obyvateľov. Analyzované nástroje regionálnej politiky teda stimulovali skôr prehlbovanie jeho zaostávania za ostatnými krajinami Slovenska.

ZÁVER

Syntetické hodnotenie dynamiky regionálnych disparít v rokoch 2000-2010 sa opiera o integrálny ukazovateľ vypočítaný metódou vzdialenosti od fiktívneho objektu a prostredníctvom mier variability (variačný koeficient a Giniho koeficient). Z vývoja integrálneho ukazovateľa podľa modelu A vyplýva, že regionálne disparity sa na začiatku sledovaného obdobia znížili (do roku 2004) a od roku 2005 začali mierne narastať až kulminovali v roku 2007. V ďalších rokoch 2007-2010 poklesli. Pokles bol teda zaznamenaný aj počas prvých rokov ekonomickej krízy (2009-2010). V roku 2011 bol zaznamenaný nárast regionálnych disparít, ktoré sa v nasledujúcom roku udržali na rovnakej úrovni. Vývoj podľa modelu B vykazuje podobné črty, avšak vývoj podľa modelu C vykazuje vyššiu mieru premenlivosti – rast v rokoch 2003-2004, pokles v roku 2005 a následný rast v roku 2006, pokles v roku 2007 a nárast od roku 2008. Z uvedených poznatkov nie je možné vyvodit' jednoznačný záver o vplyve ekonomickej krízy na dynamiku regionálnych disparít na Slovensku. Ambivalentné tendencie sa prejavujú aj na úrovni parciálnych ukazovateľov. V prípade ôsmich parciálnych ukazovateľov došlo v krízovom období (po roku 2008) k zníženiu regionálnych disparít – ide o nasledovné ukazovatele: miera nezamestnanosti, sociálne dávky okrem naturálnych sociálnych transferov, priemerná mesačná mzda zamestnanca, čisté mesačné peňažné príjmy na osobu, čisté peňažné výdavky na osobu a mesiac, počet dokončených bytov na obyvateľa, čisté disponibilné dôchodky na obyvateľa a bežné dane z dôchodkov, majetku a pod. v eurách na obyvateľa. Pri ostatných sledovaných ukazovateľoch bol zaznamenaný nárast regionálnych disparít. Ukazuje sa, že jednoznačné potvrdenie alebo vyvrátenie hypotézy o vplyve ekonomickej krízy na znižovanie regionálnych disparít bude potrebné podrobiť ďalšiemu skúmaniu.

Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu č. 1/0325/12 financovaného grantovou agentúrou VEGA.

LITERATÚRA

- BAŠTOVÁ, M., DOKOUPIL, J. (2010). Negativní dopady přímých zahraničních investic na trh práce města Plzně. *Geografie – sborník České geografické společnosti*, 115, 188-206.

- BUČEK, M. (1999). Regional disparities in transition in the Slovak Republic. *European Urban and Regional Studies*, 6, 360-364.
- BUČEK, M. (2006). *Regionálny rozvoj – novšie teoretické koncepcie*. Bratislava (Ekonom).
- BUČEK, M., KOVÁČ-GERULOVÁ, L. (2008). Regionálna konvergencia resp. divergencia na pozadí teoretických koncepcií. In *Regionální disparity – jejich pojetí, klasifikace a měření. Sborník přednášek z mezinárodního vědeckého semináře. Šilheřovice 13. – 14. 11. Ostrava (VŠB – TU)*, pp. 1-8.
- BUČEK, M., REHÁK, Š., TVRDOŇ, J. (2010). *Regionálna ekonómia a politika*. Bratislava (Iura Edition).
- BUČEK, M., REHÁK, Š., IVANIČKOVÁ, A. (2011). Regions as strategic factors of dynamics and growth. In Ivanička, K. et al., eds. *Resources of the Slovak Republic as a factor of development strategies in European and global space*. Bratislava (Ekonom), pp. 193-224.
- DŽUPINOVÁ, E., HALÁS, M., HORŇÁK, M., HURBÁNEK, P., KÁČEROVÁ, M., MICHNIAK, D., ONDOŠ, S., ROCHOVSKÁ, A. (2008). *Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska*. Bratislava (Geo-grafika).
- HURBÁNEK, P. (2008). Vývoj priestorovej polarizácie na regionálnej úrovni na Slovensku v rokoch 1996-2008. *Geographia Cassoviensis*, 2, 53-58.
- IRA, V., FALŤAN, L., PAŠIAK, J., GAJDOŠ, P. (2005). *Podoby regionálnych odlišností na Slovensku. (príklady vybraných okresov)*. Bratislava (Sociologický ústav SAV).
- IRA, V., MICHÁLEK, A., PODOLÁK, P. (2008). Evaluation of the territorial disparities in selected aspects of life quality in Slovakia. In Gajdoš, P., ed. *Regional disparities in Central Europe*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 156-179.
- KLAMÁR, R. (2008). Slovakia and the analysis of its disparities. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, XLV., Folia Geographica*, 12, 145-162.
- KLAMÁR, R., ROSIČ, M. (2009). Regional disparities in Prešov region according to the structure of industry. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešovensis, Folia Geographica*, 14, 121-154.
- KLING, J. (2002). Regionálna politika a regionálny vývoj. In Kollár, M., Mesežnikov, G., eds. *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti II*. Bratislava (IVO), pp. 109-126.
- KOREC, P. (2004). Faktory podmieňujúce regionálnu diferenciáciu Slovenska. *Acta Universitatis Mathiae Belii, Geografické štúdie*, 12, 76-90.
- KOREC, P. (2005). *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004*. Bratislava (Geografika).
- KOREC, P. (2009). Regionálna štruktúra Slovenskej republiky a ľudský kapitál jej regiónov. In Bleha, B., ed. *Populačný vývoj Slovenska na prelome tisícročí, kontinuita či nová éra?* Bratislava (Geografika), pp. 257-279.
- KOREC, P., ONDOŠ, S. (2007). Historické a geografické aspekty regionálnej divergencie na Slovensku. In Kraft, S., Mičková, K., Rypl, J., Švec, P., Vančura, M., eds. *Česká geografie v evropském prostoru*. České Budějovice (JČU), pp. 626-631.
- KOREC, P., ONDOŠ, S. (2008). Regionálny vývoj Slovenska v kontexte dekompozície ekonomického agregátu 1997-2005. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 50, 117-133.

- KOREC, P., ONDOŠ, S. (2009). Regional structure of the Slovak Republic in the works of Slovak geographers. In Ira, V., Lacika, J., eds. *Slovak geography at the beginning of the 21st century. Geographia Slovaca*, 26, 121-141.
- KRIŽAN, F., LAUKO, V., GURŇÁK, D. (2012). Impact of economic crisis on unemployment in Slovak regions as an expression of regional disparities. In *Geography and geoinformatics: challenge for practise and education*. Brno (Masarykova univerzita), pp. 68-75.
- LAPIŠÁKOVÁ, J. (2002). Ukazovatele regionálnych účtov a ich úloha pri tvorbe regionálnej politiky. *Slovenská štatistika a demografia*, 4, 15-21.
- LAUKO, V., GURŇÁK, D., KRIŽAN, F. (2010). Časo-priestorové zmeny nezamestnanosti ako prejav regionálnych disparít na Slovensku. In Fňukal, M., Frajer, J., Hercik, J., eds. *Sborník příspěvků z konference 50 let katedry geografie na Přírodovědecké fakultě UP v Olomouci*. Olomouc (PF UP), pp. 403-411.
- MATLOVIČ, R. (2004). Prešovský kraj v kontexte vývoja vybraných regionálnych disparít na Slovensku. In Kuzmišin, P., ed. *Podnikateľské prostredie a regionálne aspekty rozvoja, II*. Prešov (Manacon), pp. 88-107.
- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. (2005). Vývoj regionálnych disparít na Slovensku a problémy regionálneho rozvoja Prešovského kraja. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Presoviensis, Folia Geographica*, 8, 66-88.
- MATLOVIČ, R., KLAMÁR, R., MATLOVIČOVÁ, K. (2008). Vývoj regionálnych disparít začiatkom 21. storočia na Slovensku vo svetle vybraných indikátorov. *Regionální studia*, 2, 2-12.
- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. (2008). Regionálne disparity a regionálny rozvoj na Slovensku s osobitným zreteľom na Prešovský kraj. In Rydz, E., Kowalak, A., eds. *Świadomość ekologiczna a rozwój regionalny w Europie Środkowo-Wschodniej*. Słupsk (Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej), pp. 125-143.
- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. (2011). Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Presoviensis, Folia Geographica*, 18, 8-88.
- MICHAELI, E., MATLOVIČ, R., IŠTOK, R., KLAMÁR, R., HOFIERKA, J., MINTÁLOVÁ, T., MITRÍKOVÁ, J. (2010). *Regionálny rozvoj pre geografov*. Prešov (Vydavateľstvo Prešovskej univerzity).
- MICHÁLEK, A. (2007). Regionálne mzdové nerovnosti na Slovensku. *Geografický časopis*, 59, 181-209.
- MICHÁLEK, A. (2012a). Vybrané metódy merania regionálnych disparít. *Geografický časopis*, 64, 3, 219-235.
- MICHÁLEK, A. (2012b). Teoreticko-konceptuálne východiská výskumu priestorových a regionálnych disparít. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 56, 1, 25-43.
- MICHÁLEK, A. (2013). Indikátor identifikácie a merania regionálnych disparít (niekoľko poznámok k výberu indikátorov). *Geografický časopis*, 65, 363-381.
- MICHÁLEK, A., PODOLÁK, P. (2013). Theoretical framework for the selection of social indicators characterising regional disparities. *Revue Roumaine de Géographie*, 57, 119-128.
- MINARČÍK, P. (2009). Niekoľko poznámok k vybraným aspektom pôsobenia a efektov priamych zahraničných investícií. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 53, 97-106.

- Ministerstvo hospodárstva SR (2013). *Zoznam podnikateľských subjektov, ktorým bolo schválené poskytnutie regionálnej pomoci 2002-2013*. [Online]. Dostupné na: <http://www.economy.gov.sk/investicne-zmluvy/131775s> [cit: 24-10-2013].
- NBS (2014). *Štatistika platobnej bilancie: priame zahraničné investície*. [Online]. Dostupné na: <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie> [cit: 10-01-2014].
- NSRR SR (2007-2013a). *Stav čerpania finančných prostriedkov v PO 2004-2006. Centrálny koordinačný orgán*. [Online]. Dostupné na: <http://www.nsrr.sk/sk/programovacie-obdobie-2004-2006/stav-cerpania-financnych-prostriedkov-v-po-2004-2006/> [cit: 24-10-2013].
- NSRR SR (2007-2013b). *Stav čerpania finančných prostriedkov v PO 2007-2013. Centrálny koordinačný orgán*. [Online]. Dostupné na: <http://www.nsrr.sk/cerpanie/> [cit: 10-01-2014].
- NOVOTNÝ, J. (2004). *Spoločensko-ekonomická diferenciácie sveta se zvláštním dôrazem k rozdiľom regionálnym*. Dizertačná práca, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha.
- NOVOTNÝ, J. (2006). Negativní vlivy společensko-ekonomických nerovnomerností a mechanismy jejich regulace: argumenty z rozvojových zemí. *Ekonomický časopis*, 54, 709-724.
- RAJČÁKOVÁ, E. (2005). *Regionálny rozvoj a regionálna politika*. Bratislava (UK).
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A. (2002). Postavenie okresov a krajov Slovenska z hľadiska hodnotenia vybraných sociálnych a ekonomických znakov. *Geographia Slovaca*, 18, 167-175.
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A. (2009). Regionálne disparity na Slovensku. *Geographia Cassoviensis*, III., 2, 142-149.
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A. (2010). Regionálne disparity na Slovensku a ich riešenie prostredníctvom politiky súdržnosti EÚ v období 2007-2013. In Fňukal, M., Frajer, J., Hercík, J., eds. *50 let geografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci*. Olomouc (PF UP), pp. 523-532.
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A. (2012). Regionálne disparity a konkurencieschopnosť regiónov Slovenska. In Klímová, V., Žítek., V., eds. *XV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno (Masarykova univerzita), pp. 59-68.
- SLOBODA, D. (2006). *Slovensko a regionálne rozdiely – teórie, regióny, indikátory, metódy*. Bratislava (Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika).
- SLOBODNÍKOVÁ, O. (2010). Analýza vybraných socioekonomických a environmentálnych ukazovateľov v krajoch SR v období 1998-2008 v kontexte regionálnych disparít. *Geographia Cassoviensis*, IV., 2, 201-205.
- SMITH, N. (1984). *Uneven development. Nature, capital and the production of space*. Oxford (Blackwell).
- Správa o čerpaní štátnej pomoci vo forme investičných stimulov a investičnej pomoci podľa zákona č. 565/2001 Z. z. o investičných stimuloch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a podľa zákona č. 561/2007 Z. z. o investičnej pomoci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Materiál na rokovanie vlády SR č. UV-46302/2010 dňa 12.1.2011. [Online]. Dostupné na: <http://www.rokovanie.sk/> [cit: 24-10-2013].
- STANKOVIČOVÁ, I., VOJTKOVÁ, M. (2007). *Viacrozmerné štatistické metódy s aplikáciami*. Bratislava (Iura Edition).

- SZÉKELY, V. (2004). Regional disparities in Slovakia. *Geopolitical Studies: Central and Eastern Europe at the Threshold of the European Union-an Opening Balance*, 12, 233-245.
- ŠÚ SR (2009). *Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2008*. Bratislava (Štatistický úrad SR).
- ŠÚ SR (2010). *Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2009*. Bratislava (Štatistický úrad SR).
- ŠÚ SR (2013a). *Databáza regionálnej štatistiky*. [Online]. Dostupné na: <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/> [cit: 24-10-2013].
- ŠÚ SR (2013b). *Databáza regionálnej štatistiky*. [Online]. Dostupné na: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1724> [cit: 24-10-2013].
- ŠTIKA, R. (2004). Regionální rozdíly v Česku v 90. letech v kontextu novodobého vývoje. *Geografie - sborník České geografické společnosti*, 109, 15-26.
- TVRDOŇ, J.(2002). *Regionálne disparity a ich obmedzovanie v období integrácie SR do EÚ*. Bratislava (Ústav svetovej a slovenskej ekonomiky SAV).
- TVRDOŇ, J., HAMALOVÁ, M., ŽÁRSKA, E. (1995). *Regionálny rozvoj*. Bratislava (Ekonom).
- TVRDOŇ, J., KMECOVÁ, Z. (2007). Implikácia regionálne disparity vs. absorpčná schopnosť. In *Národná a regionálna ekonomika VI*. Košice (EF TU), pp. 429-433.
- ÚPSVAR. (2013). *Vývoj počtu poberateľov sociálnych dávok*. [Online]. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/statistiky/socialne-veci-statistiky.html?page_id=10826 [cit: 24-10-2013].
- VITURKA, M. (2010). Regionální disparity a jejich hodnocení v kontextu regionální politiky. *Geografie-sborník České geografické společnosti*, 115, 131-143.
- VÝROSTOVÁ, E. (2010). *Regionálna ekonomika a rozvoj*. Bratislava (Iura Edition).
- WILKINSON, R., PICKETT, K. (2010). *The spirit level. Why equality is better for everyone*. London (Penguin Books).
- WILLIAMSON, G. (1965). Regional inequality and the process of national development: a description of patterns. *Economic Development and Cultural Change*, 13(4), 3-45.
- WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLÁŽEK, J. (2008). *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha (Linde).
- Zákon č. 565/2001 Z.z. o investičných stimuloch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 561/2007 Z.z. o investičnej pomoci a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zásady regionálnej politiky Slovenskej republiky. *Uznesenie vlády SR č. 725/2000. zo dňa 13.9.2000*. [Online]. Dostupné na: www.build.gov.sk/mvrrsr/source/document/001436.pdf [cit: 09-08-2013].

DYNAMICS OF REGIONAL DISPARITIES IN SLOVAKIA BEFORE AND AFTER THE ECONOMIC CRISES AND THEIR SOLUTION USING SELECTED REGIONAL POLICY INSTRUMENTS

The study focuses on examining the dynamics of regional disparities in terms of selected indicators during the years 2000-2012. We pay attention to the development of regional disparities in Slovakia and to the impacts of the financial crisis, which were also felt by the Slovak economy in 2008. We studied 19 indicators, while each of them was given equal weight: unemployment rate, social benefits (other than social transfers in kind) per capita, average monthly wage, net cash monthly income per capita, net cash monthly costs per cap-

ita, incomes of the health insurance companies from the insurance payments per capita, foreign direct investment per capita, dwellings completed per thousand inhabitants, gross fixed capital per capita, enterprises with 250 or more employees per 1000 inhabitants, profit-oriented organisations per 1000 inhabitants, tradesmen per 1000 inhabitants, regional GDP per capita, net disposable income per capita, expenditures on research and development, current taxes on income, wealth, etc. per capita, legal entities per 1000 inhabitants, corporations per 1000 inhabitants, and cooperatives per 1000 inhabitants.

Synthetic evaluation of regional disparities dynamics in 2000-2010 is based on the integral indicator calculated by using the distance from the fictitious object (Tabs. 1, 2 and 3) and by means of measures of variability (i.e. the coefficient of variation – Tab. 4 and Gini coefficient – Tab. 5). In terms of the model A, the development of integral indicator shows that regional disparities decreased at the beginning of the analysed period (till 2004) and from 2005, they began to increase slightly and they reached the peak in 2007. During the next years 2007-2010, the mitigation in regional disparities occurred. Thus, the decrease was also recorded during the first years of the economic crisis (2009-2010). In 2011, an increase in regional disparities was recorded and they remained at the same level also during the following year. In terms of the model B, development of the integral indicator shows similar features. However, in terms of the model C, we observe a higher degree of variability, i.e. the growth during the years 2003-2004, decrease in 2005, and subsequent growth in 2006. The findings of this study demonstrate that the economic crisis had an impact on the dynamics of regional disparities in Slovakia.

Certain conclusions can also be drawn based on the development of partial indicators. In case of eight partial indicators, the reduction in regional disparities occurred in the crisis period (year 2008). These indicators include unemployment rate, social benefits (other than social transfers in kind), the average monthly wage, net cash monthly income per capita, net cash monthly costs per capita, dwellings completed per thousand inhabitants, net disposable income per capita, and current taxes on income, wealth, etc. per capita. In terms of other indicators, regional disparities increased.

Key words: regional disparities, dynamics, economic crises, regional policy, Slovakia